หนังสือแบบเรียน

ภูมิศาสตร์ประเทศพะม่า

ของ อำมาตย์ตรี หลวงชำนาญอนุสาสน์

พระเจดีย์ชเวดากง หรือพระเกศธาตุ เมืองร่างกุ้ง

พิมพ์ครั้งแรก ๕,๐๐๐ ฉบับ

พ.ศ. ๒๔๖๔

ปกกระดายราคาเล่มละ ๘ บาท

พิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์อักษรนิติ์ บางขุนพรหม

สำนักงานอนุสาสน์

มีกรรมสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

คำนำ

ประเทศพะม่าได้เกี่ยวข้องเป็นคู่แข่งขันกับไทยเรามาแต่ครั้งโบราณกาล มีตำนานของชาติไทยได้กล่าวถึงชื่อแม่น้ำและชื่อบ้านเมืองของพะม่าอยู่เนืองๆ ถ้าไทยเราได้ทราบว่าแม่น้ำและบ้านเมืองที่กล่าวนั้นตั้งอยู่ที่ไหน มีภูมิประเทศอย่างไร พลเมืองมีอาชีพทางใด เป็นความรู้ประกอบกับชื่อบ้านเมืองนั้นๆ เข้าอีก คงจะทำให้ความรู้เดิมกว้างขวางยิ่งขึ้น อีกประการหนึ่งในบัดนี้ ประเทศพะม่าก็มีชายเขตรแดนติดต่อกับพระราชอาณาจักรสยาม พลเมืองทั้งสองประเทศไปมาค้าขายถึงกันเสมอด้วย โดยเหตุที่กล่าวมานี้ ข้าพเจ้าจึงคิดรวบรวมทำหนังสือเล่มนี้ขึ้น

ชื่อบ้านเมืองและชื่ออื่นๆ โดยมากที่ข้าพเจ้าใช้ในหนังสือเล่มนี้ได้พยายามเขียนให้ออกสำเนียงใกล้ตามเสียงพะม่าที่สุดที่จะใกล้ได้ และชื่อใดที่ข้าพเจ้าทราบว่าไทยเราเคยเรียกมาแต่ก่อนแล้วอย่างไร ข้าพเจ้าก็เรียกตามเสียงนั้น แล้วมีอักษรโรมันตามที่อังกฤษเรียกกำกับไว้ทุกชื่อ

การรวบรวมทำหนังสือเล่มนี้ ได้มีผู้อุปการะช่วยเหลือข้าพเจ้า คือ หม่องโปอ่อง ครูสอนภาษาพะม่า ประจำกรมยุทธศึกษาทหารบก ได้ช่วยชี้แจงบอกชื่อต่าง ๆ ว่าพะม่าเรียกว่าอย่างไร อำมาตย์โท พระพิสัณห์พิทยาภูน พนักงานสอบไล่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ช่วยตรวจแก้ไขและเสือ เฟือให้ภาพต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้านำมาพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มนี้ อำมาตย์ตรี หลวงสอนถูกระบอบ พนักงานสอบไล่กระทรวงศึกษาธิการได้ช่วยตรวจแก้ไข อำมาตย์ตรี หลวงนิพิฐนิติสาส์น พนักงานสอบไล่กระทรวงศึกษาธิการได้ช่วยตรวจแก้ไข และเจ้าหน้าที่กรมตำรากระทรวงศึกษาธิการได้ตรวจแก้ไขอีกชั้นหนึ่ง ทำให้หนังสือนี้สำเร็จเรียบร้อยดีขึ้น ทั้งนี้ข้าพเจ้าขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง หนังสือเล่มนี้ ถ้าท่านผู้ใดอ่านพบที่ผิดบกพร่องประการใด ขอได้โปรดให้อภัย และโปรดบอกให้ข้าพเจ้าทราบด้วย จะเป็นบุญคุณอย่างสูง

อ. ต. หลวงชำนาญอนุสาสน์

วันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

สารบาน เรื่อง

ภาคที่ ๑

	หน้า
ที่ตั้ง เขตรแดน	๑
พื้นภูมิประเทศ	๒
ฝั่งทะเล	๔
ขนาด	๕
เกาะ	๖
แหลม...	๙
อ่าว	๑๐
ช่องแคบ	๑๑
ทะเลสาบ	๑๑
ภูเขา	๑๒
ทางข้ามภเขาด้านตะวันตก	๑๕
พีดภูเขาอยู่ในระหว่างแม่น้ำอีระวะดีกับแม่น้ำชินดวิน	๑๗
ภูเขาพะโค	๑๗
ภูเขาสะเงยว	๑๘

หน้า

ภูเขา ตะนาวศรี ๒๑

ภูเขาไฟโคลน ๒๑

หนทางไป มา ค้าขาย ผ่าย ตะวัน ออก ๒๒

แม่ น้ำ ๒๓

แม่ น้ำใน แถบ ยะไข่ ๒๔

แคว ของ แม่ น้ำ อีระวะดี ๒๗

แคว ของ แม่ น้ำ สาละวิน ๓๒

การ คมนาคมใน ประเทศ พะม่า ๓๓

ทาง รถไฟใน ประเทศ พะม่า ๓๔

ภาคที่ ๒

การ ปกครอง ๓๗

พลเมือง ๔๔

อาชีพ ของ พลเมือง ๔๗

การ ศึกษา ๕๑

สาสนา ๕๑

คิด เทียบ จำนวน พลเมือง กับ พื้น ที่ ดิน ๕๑

อากาศ ๕๒

หน้า

ลมพัดตามฤดูกาล ๕๓
ฝนตกในประเทศพะม่า ๕๔
การทดน้ำ ๕๕

ภาคที่ ๓

พืช ๕๗
สัตว์ ๖๓
โลหธาตุ ๖๔
หัตถกรรม ๖๗
พาณิชย์การ ๗๐

ภาคที่ ๔

หัวเมือง ๗๗
เมืองท่าสำคัญ ๗๗
เมืองท่าเล็ก ๗๙
หัวเมืองที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำอิระวะดี ๘๐
หัวเมืองที่ตั้งอยู่บนแผ่นดินสันดอนปากแม่น้ำ ๘๕
หัวเมืองบนฝั่งแม่น้ำชินดวิน ๘๖
หัวเมืองที่ตั้งอยู่ตามทางรถไฟ ๘๗

หน้า
หัวเมืองที่ตั้งเรียรายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ๙๐
หัวเมืองที่ตั้งอยู่บนเขา ๙๑
หัวเมืองสำหรับพักผ่อนตามชายทะเล ๙๒

ภูมิศาสตร์ประเทศพะม่า

ภาคที่ ๑

ที่ตั้ง

ถ้าเราดูแผนที่ทวีปอาเซียตรงไปทางทิศใต้ จะเห็นคาบสมุทใหญ่ ๒ คาบสมุท คาบสมุทหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกหรือทางซ้ายมือ นั้นคือประเทศอินเดีย และอีกคาบสมุทหนึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกหรือขวามือ เรียกว่าคาบสมุทอินดูจีน ประเทศพะม่าตั้งอยู่ในคาบสมุทอินดูจีนนี้ อยู่ตรงมุมส่วนตะวันตกเฉียงเหนือของคาบสมุท และมีพื้นแผ่นดินส่วนแคบของประเทศยื่นย้อยลงไปทางทิศใต้อีกด้วย

เขตรแดน

เขตรประเทศพะม่าคิดอย่างหยาบ ๆ จะอยู่ตั้งแต่แลติจิวด์เหนือ ๑๐ องศา ถึงแลติจิวด์เหนือ ๒๙ องศา และอยู่ระหว่างลอนจิติวด์ตะวันออก ๙๒ องศา กับลอนจิติวด์ตะวันออก ๑๐๑ องศา

แลติจิวด์ คือ ระยะทาง จาก เส้น สูนย์ สูตร ไป ทาง ทิศ เหนือ หรือ ทาง ทิศ ใต้ ลอนจิติวด์ คือ ระยะทาง จาก เมือง กรีนนิช ใน ประเทศ อังกฤษ ไป ทาง ทิศ ตะวันออก หรือ ทาง ทิศ ตะวันตก หนึ่ง องศา ของ แลติจิวด์ มี ระยะทาง ประมาณ ๖๙ ไมล์ แต่ หนึ่ง องศา ของ ลอนจิติวด์ นั้น มี ระยะทาง ต่างๆ กัน คือ ระยะทาง ยาว ที่ สุด อยู่ ที่ เส้น สูนย์ สูตร ยิ่ง เหนือ ขึ้นไป หรือ ยิ่ง ใต้ ลง ไป จาก เส้น สูนย์ สูตร ระยะทาง ก็ ยิ่ง สั้น เข้า ลำดับ ไป

ประเทศ พะม่า มี ของ เกิด ขึ้น ตาม ธรรมชาติ บัน เขตร ไว้ เหมาะ ดี ดัง จะ เห็น ได้ ชัด ต่อไป นี้ ทิศ เหนือ ของ พะม่า จด ประเทศ จีน ทิศ ตะวันออก จด ประเทศ สยาม และ แม่น้ำ โขง เขตร ที่ จด กับ ประเทศ สยาม นั้น คือ จด ที่ แม่น้ำ สาละวิน กับ แม่น้ำ สอง ยิน ซึ่ง เปน แคว ของ แม่น้ำ สาละวิน และ จด กับ พีด ภูเขา ตะนาวศรี ตลอด ลง ไป จน ถึง ปาก แม่น้ำ ปาก นั้น

ทิศ ตะวันตก เฉียง เหนือ จด มณฑล อัสซัม ที่ ตรง ภูเขา บัตค้วย ภูเขา นาคา ภูเขา มณี ปุระ และ ภูเขา ลัสไช

ทิศ ตะวันตก จด อ่าว เบงกล่า ทิศ ใต้ จด อ่าว เบงกล่า และ อ่าว เมาะตะมะ ซึ่ง เปน อ่าว อยู่ ภายใน ของ อ่าว เบงกล่า

พื้น ภูมิประเทศ

ประเทศ พะม่า มี ภูเขา และ ที่ ราบ ตาม ลุ่ม แม่น้ำ หลาย

แห่ง แม่น้ำโดยมากมีกระแสน้ำไหลจากทิศเหนือสู่ทิศใต้ ภูมิประเทศเหล่านี้ ส่วนใดมีฝนตกชุกส่วนนั้นก็มีป่าดงไม้สัก ไม้แดง ไม้ประดู่ ต้นยาง ต้นสีเสียด ไม้ไผ่ และไม้ต่างๆ ส่วนใดแห้งแล้งส่วนนั้นก็มีแต่เพียงต้นหญ้าต่างๆ ขึ้น

พืดภูเขาประเทศพะม่าที่เป็นทิวโค้งรูปครึ่งวงกลมยืดขึ้นไปถึงทิศเหนือนั้น เป็นพรมแดนระหว่างประเทศพะม่าประเทศจีนและประเทศอินเดีย พืดภูเขาเหล่านั้นมีภูเขาป่าติดด้วย ภูเขานาคา และภูเขาชิน อยู่ทางทิศตะวันตก ภูเขาข่าจีน และเขาเล็กอื่นๆ อยู่ทางทิศเหนือ พืดภูเขาเงี้ยวยืดเป็นทิวแผ่ไปทางทิศตะวันออก ทำให้เกิดเป็นเนินสูงขึ้นทางทิศตะวันออก

ส่วนแคบของประเทศที่ย้อยลงไปทางทิศใต้นั้น ประกอบไปด้วยพืดภูเขาตะนาวศรีและหุบเขากับที่ราบตามฝั่งทะเล

ทิศตะวันตกส่วนใต้ของประเทศ มีพืดภูเขายะไข่กับที่ราบแคบตามฝั่งทะเล ถ้าเราสังเกตดูพืดภูเขายะไข่ลงไปทางทิศใต้ จะเห็นภูเขาพืดนี้ต่อเนื่องเป็นพืดเดียวกันกับภูเขาบนเกาะในทะเล ภูมิประเทศภายในมีพื้นที่ราบตามลุ่มน้ำและหุบเขาต่างๆ มีพื้นแผ่นดินส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง

ด้วย กรวดหินและมี หินโสโครกซึ่งเป็นอันตรายแก่การเดินเรือ อยู่ล้อมรอบด้วย เกาะนี้อยู่ทางทิศใต้ของเกาะไดอะมอนด์ มีประภาคารสร้างด้วยหิน อยู่บนเกาะนี้ อาจเห็นแสงไฟที่ประภาคารได้ในระยะทางจากทะเลประมาณ ๒๐ ไมล์

เกาะดับบล (Double Island) เป็นเกาะอยู่ทางทิศใต้ของเมืองอัมเฮิสต์ หรือที่พะม่าเรียกว่าเมืองไจ้คะมี มีประภาคารตั้งอยู่บนเกาะนี้ด้วย

เกาะกาลาก๊อก (Kalagouk) เป็นเกาะที่ยาวและแคบ อยู่ทางทิศใต้ของเกาะดับบล มีหินอย่างดีสำหรับใช้ก่อสร้างประภาคาร ท่าเรือและเขื่อนกันน้ำทะเล

แหลม

แหลมบลัฟฟ์ (Bluff Point) อยู่ทางฝั่งทะเลยะไข่ ห่างจากเมืองตันต๊วยลงไปทางทิศใต้

แหลมเนเกรส (Cape Negrais) เป็นปลายของฝั่งทะเลยะไข่ ปลายแหลมนี้มีแหลมเล็กอยู่แหลมหนึ่ง เรียกว่าแหลมปะโกดา

แหลมโบ์รเกน (Broken Point) เป็นแหลมอยู่ระหว่างกลางแหลมบลัฟฟ์กับแหลมเนเกรส

แหลมเอลีแฟนต์ (Elephant Point) อยู่ที่ปากแม่น้ำร่างกุ้ง เป็นแหลมสำคัญ เพราะตั้งอยู่ในที่เหมาะ เรือกลไฟที่เข้าออกเมืองร่างกุ้งเมื่อผ่านแหลมนี้ไปแล้ว ที่แหลมนี้ต้องรายงานทางโทรศัพท์ให้เมืองร่างกุ้งทราบ

แหลมสำคัญที่อยู่ทางฝั่งทะเลตะนาวศรีนั้น คือแหลมทะวายอยู่ถัดส่วนกลางของฝั่งลงไป และแหลมวิกตอเรีย (Victoria Point) อยู่ปลายที่สุดของฝั่งทะเลส่วนนี้

อ่าว

อ่าวฮันเตอร์ (Hunter's Bay) อยู่ทางฝั่งทะเลยะไข่ ปากอ่าวนี้เกิดขึ้นด้วยหมู่เกาะ คือมีหมู่เกาะตั้งอยู่ทั้งสองข้าง

อ่าวคอมเบอร์เมีย (Combermere Bay) อยู่ทางทิศใต้ของอ่าวฮันเตอร์ เป็นอ่าวที่เกิดขึ้นด้วยหมู่เกาะอย่างเดียวกับอ่าวฮันเตอร์

อ่าวแอนดริว (Andrew Bay) เป็นอ่าวงามอยู่ทางทิศใต้ของเมืองตันต๊วย และเป็นท่าเรือของเมืองตันต๊วย มีถนนติดต่อกับเมืองตันต๊วยด้วย

อ่าวเมาะตะมะ (The Gulf of Martaban) อ่าวนี้

ลึกเว้าเข้าไปในแผ่นดินมาก แม่น้ำร่างกุ้ง แม่น้ำสะโตง และแม่น้ำสาละวินไหลลงสู่อ่าวนี้ทั้งสามสาย

อ่าวเวฮ์ล (Whale Bay) อยู่ในส่วนใต้ของฝั่งทะเลตะนาวศรี เขื่อนอ่าวเกิดขึ้นด้วยเกาะทอยู่ตรงกันข้ามกับปากแม่น้ำเลนยา

ช่องแคบ

ช่องแคบชีดูบา (Cheduba Straits) เป็นช่องแคบแบ่งเกาะชีดูบาออกจากเกาะแรมรี นอกจากช่องแคบนี้ยังมีช่องแคบเล็กอื่น ๆ อยู่ระหว่างแผ่นดินของประเทศกับหมู่เกาะตามฝั่งทะเลอีกหลายช่อง แต่ช่องแคบที่นับว่าสำคัญนั้นอยู่ในระหว่างหมู่เกาะมะริด

ทะเลสาบ

ประเทศพะม่าไม่มีทะเลสาบใหญ่ แต่ที่นับว่าสำคัญนั้นคือทะเลสาบเหล่านี้

ทะเลสาบอินดอยี (Indawygi) อยู่ในจังหวัดมิตีนา ทะเลสาบนี้มีลำธารไหลติดต่อกับแม่น้ำโมกอง

ทะเลสาบเองกมะ (Engma) อยู่ในจังหวัดแปร แม่น้ำห์ลาย (Hlaing) ตอนเหนือไหลลงทะเลสาบนี้

ทะเลสาบอินเล (Inle Lake) อยู่ในระหว่างลุ่มยองเฮ้วแง่ (Yawnghwe Valley) ในแคนเงี้ยวส่วนใต้ ในทะเลสาบมีสน่ ประกอบไปด้วยต้นไม้กอหญ้า ลอยอยู่แลดูคล้ายเกาะเล็ก ๆ ปลาเข้าไปอาศัยอยู่ใต้สนุ่นนี้ชุกชุม พลเมืองปลูกเรือนใช้เสาปักลงในน้ำอยู่ในทะเลสาบนี้ก็มี และมีบ่อน้ำร้อนอยู่ใกล้กับทะเลสาบนี้ด้วย

แผ่นดินลุ่มราบยองเฮ้วอุดมสมบูรณ์ มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่มาก บางตอนก็มีการทดน้ำ ปลูกข้าวสาลี ข้าวฝ้าย ยาสูบ ชา กาแฟ อ้อย และต้นไม้อื่น ๆ ขึ้นงอกงามดี

บัดนี้กำลังสร้างทางรถไฟจากตำบลตาสีไปยังลุ่มยองเฮ้วยาว ๑๐๓ ไมล์ ทางรถไฟสายนี้ทำไปถึงเมืองอองบานแล้ว เมืองอองบานอยู่เลยสถานีกะลอที่ตั้งอยู่บนเขาไป ๓ ไมล์

ทะเลสาบหะลอกา (Hlawga) อยู่ใกล้กับเมืองร่างกุ้งพลเมืองในเมืองร่างกุ้งได้ใช้น้ำจากทะเลสาบนี้

ทะเลสาบรอยแยล (The Royal Lakes) อยู่ในเมืองร่างกุ้งเป็นทะเลสาบสวยงามน่าดูมาก

ภูเขา

ภูเขาในประเทศพะม่าเป็นที่เกิดแร่และต้นไม้ต่าง ๆ นอกจากนี้ ภูเขายังมีประโยชน์อีกหลายประการ คือ

แม่น้ำอิระวะดีกับแม่น้ำชินดวิน· ซึ่งอยู่ในพะม่าเหนือ ในแผ่นดินส่วนใหญ่นี้ มีที่ราบหลายแห่งคือที่ราบลุ่มแม่น้ำมูและที่ราบลุ่มแม่น้ำชินดวิน ที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวะดีนั้นอยู่ตอนกลางของประเทศมีเขตรกว้างขวาง ตั้งต้นจากทิศเหนือถึงฝั่งทะเลทางทิศใต้ และในที่ราบนี้มีพื้นดินอุดมที่ริมฝั่งทะเลมีเกาะใหญ่โตมาก ส่วนตะวันออกของแผ่นดินส่วนใหญ่นี้ยังมีที่ราบลุ่มแม่น้ำสะโตง อยู่ขนานกับลุ่มแม่น้ำอิระวะดี มีภูเขาพะโคคั่นอยู่ระหว่างลุ่มแม่น้ำทั้งสองนี้ พื้นแผ่นดินตามลุ่มแม่น้ำและที่ราบตามฝั่งทะเลที่กล่าวมานี้ มีน้ำท่าและที่ดินอุดมดีจึงมีพลเมืองตั้งบ้านเรือนอยู่หนาแน่น

ฝั่งทะเล

ประเทศพะม่ามีฝั่งทะเลยาว แต่สำคัญอยู่ฉะเพาะส่วนแหลมเนแกรส และตามอ่าวเมาะตะมะ ถึงดังนั้นฝั่งทะเลส่วนอื่นก็ยังมีที่เว้าแหว่งและมีเกาะเล็ก ๆ อยู่ใกล้ฝั่งเป็นท่าเรือดี ๆ อกหลายแห่ง ลักษณะฝั่งทะเลเช่นนี้ นับว่าเหมาะที่จะทำให้พลเมืองชำนาญทางทะเล

เหนือฝั่งทะเลบางแห่งมีที่ราบเป็นส่วนแคบอยู่ในระหว่างฝั่งทะเลกับภูเขา เป็นที่นาและมีต้นสัก ต้นมะพร้าว ต้นไผ่

และต้นไม้อื่น ๆ ขึ้นอยู่ทั่วไป ต้นไม้บางชนิดที่ขึ้นอยู่ตามชายทะเลนั้น มีประโยชน์สำหรับฟอกหนังและทำฟืน ต่อไปภายหน้าคงจะมีโรงงานฟอกหนัง และโรงงานทำกระดาษด้วยไม้ไผ่เกิดขึ้นในมณฑลยะไข่เป็นแน่

ฝั่งทะเลของประเทศพะม่าแบ่งออกได้ ๓ ส่วนดังนี้

๑. **ฝั่งทะเลแถบยะไข่** ฝั่งทะเลส่วนนี้ยาวยืดจากแม่น้ำนาฟพ้ไปจนถึงแหลมเนเกรส ส่วนสำคัญของฝั่งนี้อยู่ตอนกลาง มีหมู่เกาะตั้งอยู่ เป็นส่วนที่โค้งเว้าแหว่งมาก

๒. **ฝั่งทะเลส่วนเกาะปากแม่น้ำ**(The Delta Coast) ฝั่งทะเลส่วนนี้สำคัญมาก เพราะมีปากแม่น้ำสำคัญ และมีเมืองท่าสำคัญ

๓. **ฝั่งทะเลตะนาวศรี** รูปและลักษณะของฝั่งทะเลส่วนนี้คล้ายกับฝั่งทะเลแถบยะไข่ มีเกาะอยู่ตอนใต้ฝั่งนี้หลายเกาะด้วย

ขนาด

ส่วนยาวของประเทศพะม่าจากทิศเหนือถึงทิศใต้ยาวที่สุดประมาณ ๑,๓๐๐ ไมล์ และส่วนกว้างที่สุดประมาณ ๗๐๐ ไมล์ ถ้าเราเดินทางวันหนึ่งได้ ๑๕ ไมล์ จะเดิน

ตลอด ประเทศ พะม่า จาก ทิศ เหนือถึง ทิศใต้ สิ้น เวลา ประมาณ ๓ เดือน และถ้าเราเดินข้ามส่วน กว้าง ที่ สุด ของ ประเทศ จะ สิ้น เวลา ประมาณ ๒ เดือน

เนื้อ ที่ ของ ประเทศ พะม่า มี ประมาณ ๒๖๒,๐๐๐ ตารางไมล์ เนื้อ ที่ ประเทศ สยาม มี ประมาณ ๑๙๕,๐๐๐ ตารางไมล์ เนื้อ ที่ ประเทศ พะม่า มี มาก กว่า เนื้อ ที่ ประเทศ สยาม ๖๗,๐๐๐ ตารางไมล์

เกาะ

ริม ฝั่ง ทะเล มี เกาะ เป็น อัน มาก ที่ สำคัญ คือ

เกาะบารองกา (Baronga) เป็น เกาะ หมู่ หนึ่ง รูป ยาว มี รวม กัน อยู่ ๓ เกาะ อยู่ ทาง ทิศ ตะวัน ตก ของ อ่าว อัน เตอร์

เกาะแรมรี (Ramree) เป็น เกาะ สำคัญ มาก อยู่ ข้าง ฝั่ง ทะเล บน เกาะ นี้ มี ข้าว มะพร้าว น้ำตาล ยาสูบ ไม้ ต่าง ๆ เป็น อัน มาก น้ำมัน ก๊าด ก็ มี อยู่ บ้าง เหมือน กัน พลเมือง ชาว เกาะ โดย มาก ทำ การ เพาะปลูก แต่ พลเมือง ที่ อาศัย อยู่ ตาม ฝั่ง ทะเล ทำ การ ค้า ขาย มาก มี เขา เป็น พืด ตั้ง ขวาง อยู่ บน เกาะ นี้ พืด หนึ่ง เมือง เจ๊าพะย เป็น เมือง สำคัญ ตั้ง อยู่ ทิศ เหนือ เกาะ นี้ มี ท่า เรือ ดี เรือ กลไฟ ไป มา ระหว่าง เมือง ร่างกุ้ง กับ เมือง จิตตะกอง ไป แวะ ที่ เมือง นี้ ทุก สัปดาห์

เกาะชีดูบา (Cheduba) มีช่องแคบชีดูบาคั่นอยู่ระหว่างเกาะนี้กับเกาะแรมรี บนเกาะนี้มีพืชผลคล้ายกับพืชผลในเกาะแรมรี ยาสูบในเกาะนี้ชนชื่อเสียงว่าเป็นยาดี ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะมีภูเขาไฟโคลน มีเรือใบบรรทุกสินค้าไปมาค้าขายระหว่างเกาะนี้กับเมืองพะสิมมาก

เกาะเนเกรส (Negrais Island) ตั้งอยู่เหนือปากแม่น้ำพะสิมขึ้นไป ๓ ไมล์

เกาะไดอะมอนด์ (Diamond Island) เป็นเกาะเล็กแต่เป็นเกาะสำคัญ เพราะตั้งอยู่ในที่เหมาะ อยู่ตรงข้ามกับปากแม่น้ำพะสิม คนนำร่องเรือที่จะเข้าออกในแม่น้ำพะสิมพักอยู่บนเกาะนี้ และมีวิทยุโทรเลขติดต่อกับเมืองพะสิมด้วย เป็นเกาะขนาดใหญ่ชนชื่อเสียงว่ามีเต่าตนุชุม **คนหาไข่เต่าตนุหรือไข่**ละเม็ดนั้นต้องได้รับอนุญาต และเสียค่าอากรแก่รัฐบาลก่อนจึงทำการหาไข่เต่าตนุได้

เกาะบิลูจุน (Bilugyun) เกาะนี้ยาว ๓๐ ไมล์ อยู่ที่ปากแม่น้ำสาละวิน มีที่ดินอุดมดี ทำการปลูกข้าวและต้นผลไม้ต่าง ๆ ได้ดีมาก และมีพืดเขาประกอบไปด้วยไม้ดี ๆ ตั้งอยู่ส่วนกลางของเกาะนี้ด้วย

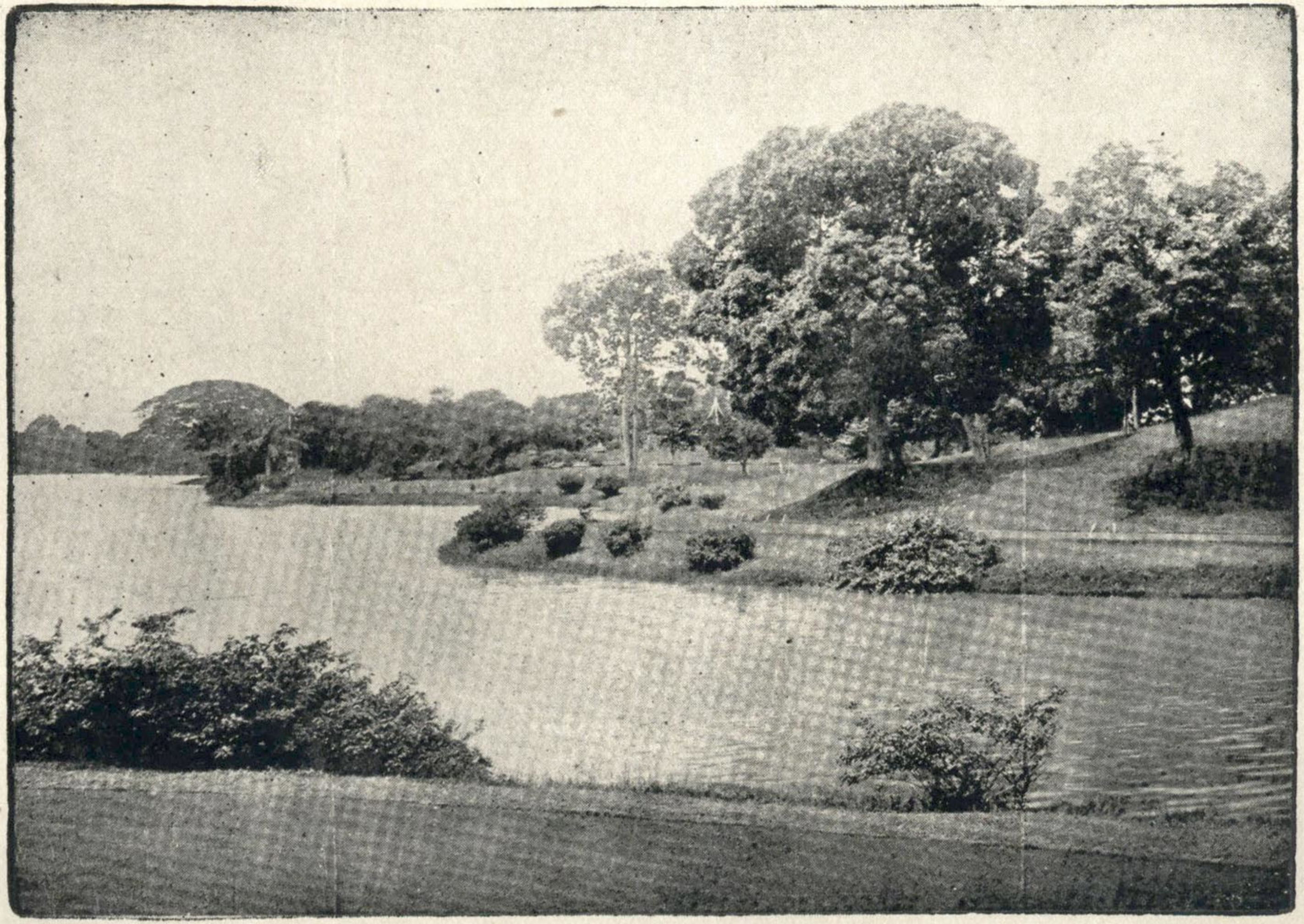
เกาะมอสคอสเหนือ (Northern Moscos) **เกาะ**

มอสคอสกลาง (Middle Moscos) **และเกาะมอสคอสใต้** (Southern Moscos) เหล่านี้เป็นหมู่เกาะไม่สู้สำคัญนัก

หมู่เกาะมะรด (The Mergui Archipelago) เป็นเกาะหมู่ใหญ่ เกาะทั้งหลายในหมู่เกาะนี้มีขนาดและรูปต่างๆ กัน บางเกาะมีขนาดใหญ่มาก พื้นแผ่นดินอุดมดี และมีผู้คนอยู่หนาแน่น บางเกาะมีแต่กรวดหิน แผ่นดินแห้งแล้ง เกาะเหล่านี้โดยมากมักมีเขาและป่าไม้มาก แต่เดิมมาบางทีหมู่เกาะเหล่านี้จะเป็นแผ่นดินส่วนเดียวกับแหลมทะวาย หากมีน้ำกัดทำให้แผ่นดินขาดออกไปเป็นอีกส่วนหนึ่ง หมู่เกาะเหล่านี้บางเกาะมีชาติพะม่าและชาติกะเหรี่ยงอยู่ แต่หมู่เกาะแถบใต้ลงไปนั้นเป็นที่อยู่ของคนชาติสีลัง ซึ่งเป็นชาติขี้ขลาด ทำการเพาะปลูกเพียงเล็กน้อย เที่ยวจับปลาและหารังนกไปแลกข้าว หมู่เกาะมะริดนี้มีต้นยางและปลามาก

เกาะสำคัญในหมู่เกาะมะริดนั้นคือ เกาะทะวาย (Tavoy Island) เกาะกิง (King Island) เกาะกิงนั้นมีสวนต้นยางมาก เกาะเกสเสอริง (Kessering) เกาะซัดเถิน (Southern Island) และเกาะเซนต์มาตทิว (St. Matthew Island)

เกาะแอลก้วดา (Alguada) เป็นเกาะเล็กประกอบไป

ทะเลสาบรอยแยล เมืองร่างกุ้ง

(๑) ภูเขากั้นไอน้ำไว้ ทำให้ไอน้ำเย็นกลายเป็นน้ำตกมาเป็นฝน เช่นพีดภูเขายะไข่ (Arakan Yomas) เป็นต้น

(๒) ภูเขากั้นลมหนาวที่พัดมาจากทิศเหนือ เช่นภูเขาที่อยู่ในส่วนเหนือของประเทศพะม่า

(๓) ภูเขาบางลูกมีผู้คนไปตั้งบ้านเมืองสำหรับตากอากาศเพื่อพักผ่อนร่างกาย เช่นภูเขาที่เมืองเมเมียวตั้งอยู่

(๔) ใช้ภูเขาเป็นหลักกั้นเขตรแดนประเทศได้ เช่นภูเขาบ๊ตค้วย ภูเขาในประเทศพะม่าโดยมากมักจะยาวยืดเป็นพีดตรงไปทางทิศเหนือและทิศใต้ และมีที่รายอยู่ระหว่างภูเขานั้น

พีดภูเขาทิศตะวันตก

พีดภูเขาทิศตะวันตกเป็นทิวยืดยาวมาจากทิศเหนือแล้ววกลงไปทิศตะวันตก จนกระทั่งถึงแหลมเนเกรส พีดภูเขาทิศตะวันตกนี้แบ่งออกเป็นส่วน ๆ ส่วนเหล่านั้นได้แก่พีดภูเขาเหล่านี้

(๑) พีดภูเขาบ๊ตค้วย (Patkoi Hills) ภูเขาพีดนี้เป็นเขตรกั้นอยู่ปลายแดนทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือระหว่างประเทศพะม่ากับมณฑลอัสซัมมีต้นไม้ขึ้นเป็นป่ารก ภูเขาสาราเมตี (Sarameti) เป็นยอดที่สูงมากในหมู่ภูเขาพีดนี้

สูงกว่า ๑๒,๐๐๐ ฟุต นับว่าเป็นภูเขาสูงที่สุดในประเทศพะม่า

(๒) พืดภูเขาทิศตะวันตกนี้ยืดแผ่เป็นทิวต่อออกไปทางทิศใต้ จนถึงพืดภูเขานาคา (Naga Hills) เกิดเป็นหุบเขาอยู่ในระหว่างส่วนที่ยืดเข้าไปในมณฑลอัสซัม

มีคนชาติต่างๆ อาศัยอยู่ตามแถบภูเขานาคาหลายพวก คนเหล่านี้ตัดไม้ เผาบ้า และปลูกข้าวอยู่ตามแถบภูเขานี้ คนเหล่านี้ในพวกหนึ่งๆ ฆ่าคนบูชายัญถึงปีละ ๒ ครั้ง

(๓) ถัดจากพืดภูเขานาคาลงไปทางทิศใต้ มีภูเขาอีกลูกหนึ่ง ชื่อว่าภูเขามณีปุระ (Manipur Hills) ในระหว่างภูเขานี้กับพืดภูเขานาคามีเนินสูงพื้นดินอุดมดีทำการเพาะปลูกได้ เดิมแผ่นดินเนินสูงของภูเขามณีปุระนี้ก็อยู่ในเขตรประเทศพะม่า แต่เวลานี้ได้รวมอยู่ในความปกครองของมณฑลอัสซัมแล้ว

(๔) พืดภูเขาชิน (Chin Hills) อยู่ทางทิศใต้ของภูเขาที่กล่าวมาแล้วนั้น

พวกชินบ้าเถื่อนอาศัยอยู่ตามแถบภูเขานี้ เวลาไม่สู้นานมานักพวกชินบ้าเถื่อนเหล่านี้เคยลงมาตามแถบที่ราบของประเทศพะม่าเที่ยวรบกวนฆ่าฟันผู้คนเดี๋ยวนี้พวกชิน

เหล่านี้ได้เข้าเล่าเรียนในโรงเรียนนับว่ามีความเจริญขึ้น ไม่เกะกะระรานเหมือนแต่ก่อนแล้ว พากันทำนาปลูกข้าวสาลี ภูเขาสูงๆ มีอยู่ในพีดภูเขาชินหลายลูก เช่นภูเขาบลู สูง ๘,๐๐๐ ฟุต และภูเขาวิกตอเรีย (Mount Victoria) สูงมากกว่า ๑๐,๐๐๐ ฟุต ซึ่งอยู่ในพีดภูเขาชินส่วนที่เรียกว่าปะคกกูชิน (Pakokku Chin Hills) อยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำอิระวะดีประมาณ ๗๕ ไมล์

(๕) ภูเขาที่กล่าวมานี้ยืดยาวลงไปทิศใต้แล้วก็รวมกันเข้าเป็นภูเขายะไข่ มีต้นไม้ขึ้นอยู่เป็นป่าทึบ แล้วขยายแผ่เป็นทิวไปตลอดแดนยะไข่ จนถึงแหลมเนเกรส มีที่ราบอุดมดีอยู่ในระหว่างภูเขาเหล่านี้กับทะเลด้วย

ทางข้ามภูเขาด้านตะวันตก

ภูเขาทิศตะวันตกนั้นตั้งเป็นกำแพงกั้นระหว่างประเทศพะม่ากับประเทศอินเดีย แต่มีทางข้ามภูเขาพีดนี้อยู่หลายทาง คือทางเหล่านี้

(๑) ทางลุ่มหูกอง (The Hukong Valley route) ทางข้ามภูเขานี้ตั้งต้นจากตำบลโมกองในจังหวัดมิตจีนา ผ่านไปตามลุ่มหูกอง ซึ่งเป็นตำบลที่มีอำพัน แล้วข้ามภูเขาบัตด้วยยอดที่ต่ำ เลยไปยังลุ่มแม่น้ำพรหมบุตรในมณฑล

อัสซัม หนทางนี้สั้น มีผู้คนตั้งบ้านเรือนอยู่ตามทางข้างอย่างโหรงเหรง และยังเป็นป่าเถื่อนโง่เขลา

(๒) ทางมณีปุระ (The Manipur route) ทางนี้ตั้งต้นจากตำบลกินดัต บนฝั่งแม่น้ำชินดวินผ่านไปตลอดลุ่มน้ำเยอู ขนกระทั่งถึงลุ่มน้ำเมว ต่ามู แล้วเลยเข้าไปขนถึงเนินสูงมณีปุระในมณฑลอัสซัม ทางนี้บางตอนมีถนนดีรถเดินไปมาได้ ทางจากลุ่มน้ำต่ามูถึงทางรถไฟในมณฑลอัสซัมยาวเพียง ๒๐๐ ไมล์

(๓) ทางแอน หรือทางอึง (The An or Aeng Pass route) ทางนี้ตั้งต้นจากตำบลมินบ ซึ่งอยู่บนฝั่งแม่น้ำอีระวะดีไปขนถึงตำบลแอน ที่อยู่บนฝั่งแม่น้ำแอนในจังหวัดเจ้าพะยู มณฑลยะไข่

(๔) ทางตองอุป (The Taung-up route) ทางสายนี้ตั้งต้นจากตำบลปะดอง (Padaung) ซึ่งอยู่บนฝั่งแม่น้ำอีระวะดีไปขนถึงตำบลตองอุปในจังหวัดตันด๊วย เป็นระยะทางยาว ๑๑๐ ไมล์ ทางสายนี้มีผู้คนไปมามาก ในฤดูแล้งรถเดินไปมาได้สะดวก และเป็นทางเก่าที่สุดที่คนใช้เดินข้ามภูเขาไปมา

หนทางทั้งสี่สายที่กล่าวมานี้ได้สำรวจแล้ว เมื่อไร

สร้าง ทาง รถไฟ จาก ประเทศ พะม่าไป ยัง ประเทศ อินเดีย คง จะ ต้อง วาง ราง รถไฟไป ตาม ทาง เหล่า นี้ สายใด สาย หนึ่ง

พีดภเขาอย่ในระหว่างแม่น้ำอีระวะดีกับแม่น้ำชินดวิน

(๑) พีด ภูเขา มินวน (The Minwon Range) ภูเขา พีดนี้เป็น ทิวไป ทาง ทิศตะวันตก ของ แม่น้ำ อีระวะดี อยู่ระหว่าง แม่ น้ำ มู กับ ทาง รถไฟ สาย ที่ไป ตาม ลุ่ม แม่ น้ำ มู

(๒) พีด ภูเขา ซีบยู (The Zibyu Range) ภูเขาพีด นี้ เป็นทิวไป ตาม ส่วนกลาง ของ แผ่นดิน ที่ อยู่ระหว่างแม่น้ำ อีระวะดี กับ แม่ น้ำ ชินดวิน

(๓) ภูเขา ตองตนลน (The Taung-ton-lon) เป็น ภูเขา ลูกหนึ่งในฝ่ายทิศเหนือ อยู่ปลายเขตร ตะวันออก ของ จังหวัด ชินดวินเหนือ แล้วยื่น ล้า เข้าไปใน มณฑล มัณฑเล

(๔) ภูเขา ชะเวตองยี (The Shwe-taung-gyi) เป็น ภูเขา พีดในส่วน เหนือ ด้าน หลัง ภูเขา นี้ มี ที่ ลุ่ม หุกอง ซึ่ง เป็นส่วน ลุ่ม น้ำ ตอน เหนือ ของ แม่ น้ำ ชินดวิน

ภเขาพะโค

พีด ภูเขา พะโค (The Pegu Yomas) เป็น ทิวยาว ไปเกือบ ตลอด ส่วน ใต้ ของลุ่ม แม่ น้ำ อีระวะดี และ แม่น้ำ สะโตง

ภูเขาพีดนี้มีต้นสัก ต้นสีเสียด ไม้เนื้อแข็ง และไม้ต่างๆ ขึ้นอยู่เป็นอันมาก ภูเขาพะโคนี้เป็นพีดสูงยาวยืดขึ้นไปทางทิศเหนือ ส่วนทางทิศใต้ขาดเป็นตอนๆ พอถึงเมืองร่างกุ้งก็หมดไม่มีภูเขา พระเจดีย์ใหญ่เมืองร่างกุ้งที่เรียกว่าพระเจดีย์ชะเวดากุงหรือไทยเราเรียกว่าพระเกศธาตุนั้นได้สร้างขึ้นไว้ตรงเขตรที่สุดทางทิศใต้ของภูเขาพีดนี้ มีถนนหนทางข้ามภูเขาพะโคหลายสาย คือถนนมาจากเมืองแปร เมืองตะเย็ตเมียว่ และตำบลอื่นๆที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำอีระวะดี แล้วผ่านไปยังเมืองตองอู และตำบลอื่นๆในลุ่มแม่น้ำสะโตง

พีดภูเขาป่องลอง (The Paung-laung Range) พีดภูเขานี้ขนานกับภูเขาพะโค แล้วยาวยืดไปทางทิศใต้ของแม่น้ำสะโตง ภูเขาพีดนี้ตอนทิศเหนืออยู่ห่างจากแม่น้ำประมาณ ๕ ไมล์ แต่ตอนใต้นั้นห่างไกลจากแม่น้ำไปทีละเล็กละน้อย แล้วไปรวมกับหมู่ภูเขาทางทิศตะวันออก ภูเขาพีดนี้ไม่สู้สูงนัก ถ้าเราขึ้นรถไฟไปในระหว่างเมืองมัณฑเลกับเมืองร่างกุ้งจะเห็นภูเขาพีดนี้ได้ถนัด

ภูเขาเง้ยว

ภูเขาพีดนี้ตั้งต้นเป็นทิวมาจากทิศเหนือ ซึ่งอยู่นอกอาณาเขตรพะม่าออกไป เป็นภูเขาอยู่ระหว่างแม่น้ำอีระวะดี

และแม่น้ำสาละวิน ตั้งเรียงเป็นลำดับกันอย่างเดียวกับพืด ภูเขาผ่ายทิศตะวันตก

พืดที่สำคัญเรียกว่า ภูเขาโกลันสีกอง (Golan-sigaung) อยู่ทางทิศเหนือ ยืดเป็นทิวลงไปทางทิศใต้เช่นเดียวกับภูเขาช่าขีน และอยู่ทางทิศตะวันออกของเมืองบาโม และเมืองมัณฑเล เป็นพืดเขาที่กั้นเป็นขอบอยู่ระหว่างด้านตะวันตกของเนินสูงเงี้ยว

ภูเขาโกลันสีกองนี้เป็นพืดลงไปทางทิศใต้จนถึงภูเขากะเหรี่ยง บางยอดที่อยู่ทางทิศใต้นี้สูงถึง ๙,๐๐๐ ฟุต ตอนใต้ของภูเขากะเหรี่ยงมีแม่น้ำแบ่งพืดภูเขาให้แยกออกไปเป็น ๒ พืดดังนี้

(ก) พืดหนึ่งเป็นพืดเขาอยู่ในระหว่างแม่น้ำบิลิน และแม่น้ำสะโตง

(ข) อีกพืดหนึ่งนั้น คือภูเขาเมาะตะมะ ยืดเป็นทิวอยู่ในระหว่างแม่น้ำบิลิน และแม่น้ำสาละวิน ไปจนถึงเมืองตะโถงและเมืองเมาะตะมะ ภูเขาพืดนี้ไปหมดชาดตอนลงที่เมืองเมาะตะมะ แล้วไปเกิดเป็นภูเขาขึ้นอีกทางทิศใต้ของแม่น้ำสาละวิน ติดต่อกันลงไปจนถึงแหลมทะวาย มีภูเขาตองเนียวตอง (Taung-nyo-taung) เป็นต้น

ภูเขาชะเวอุตอง (Shwe-u-taung) เป็นภูเขาพีดอยู่ในจังหวัดรูบีไมนส์

พีดภูเขาข่าจีน (Kachin Hills Tracts) พีดภูเขานี้ยาวยืดออกไปทางตะวันตกเฉียงเหนือในจังหวัดมิตจีนา จังหวัดบาโม และจังหวัดกะตา

พีดภูเขาซะเวกะบิน (The Zwe-Gabin Range) อยู่ระหว่างแม่น้ำสาละวินกับแม่น้ำไย ในพีดภูเขานี้ยอดสูงสุดเรียกว่าดูกออฟยอกส์โนส (Duke of York's nose)

พีดภูเขาตวนตองยี (The Tauen-taung-gyi Range) ตั้งต้นจากฝั่งเหนือนอกอาณาเขตรพะม่าออกไป อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของแม่น้ำสาละวินยืดลงไปทางทิศใต้แล้วแผ่ออกมีเนินสูงด้วย

พีดภูเขาดอนา (The Dawna Range) ตอนเหนือของภูเขาพีดนี้ อยู่ที่ตรงแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำสองยินบรรจบกัน เป็นทิวยืดลงไปทางทิศใต้ทางด้านตะวันตกของแม่น้ำสองยิน แล้วข้ามแดนประเทศพะม่าไปหมดลงตรงพีดภูเขาของประเทศสยาม ตอนใต้ของภูเขาพีดนี้ คือตอนที่อยู่ใกล้กับสยามนั้นมียอด คือ ภูเขามูข่าย (Mukai) ภูเขามูเลยิต (Mulehyit) และภูเขามูกาด็อก (Mugadok)

ภูเขาตะนาวศรี

พืดภูเขาตะนาวศรีตั้งอยู่ทิศใต้ของแม่น้ำไย แล้วแตกสาขาออกไปอีกหลายพืด

(๑) พืดภูเขาตองเนียวตอง (The Taung-nyo-Taung Range) พืดนี้ยาวเข้ามาทิวจากเมืองเมาะลำเลิงไปจนถึงแหลมทะวาย แล้วเข้ามาทิวต่อเนื่องไปจนถึงหมู่เกาะมะริด

(๒) พืดภูเขานัวละโบ (The Nwalabo Range) พืดนี้ตั้งต้นจากทิศเหนือของเมืองทะวาย แล้วยาวยืดเข้ามาทิวลงไปตลอดจังหวัดมะริดและแหลมวิกตอเรีย ยอดภูเขานัวละโบที่อยู่ใกล้เมืองทะวายนั้นสูงราว ๕๐๐๐ ฟุต

(๓) พืดภูเขาตะนาวศรี (The Tenasserim Range) พืดภูเขาตอนนี้ขนานกับพืดภูเขานัวละโบ และอยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำตะนาวศรี กั้นอาณาเขตรประเทศพะม่ากับประเทศสยาม

(๔) ภูเขาที่อยู่ระหว่างแม่น้ำอัตตะรันและแม่น้ำหองถารอ ก็นับว่าเข้าพืดเดียวกับภูเขาตะนาวศรีเหมือนกัน

ภูเขาไฟโคลน

มีโคกหรือเนินอยู่ในจังหวัดมินบูและในตำบลอื่นๆ อีกหลายแห่ง เช่นแผ่นดินแถบทะเลใกล้กับหมู่เกาะชีคูบา

เป็นต้น โคกหรือเนินเหล่านี้เรียกว่า ภูเขาไฟโคลน มักอยู่ในแถบที่มีน้ำมันดิน บางทีโคกหรือเนินเหล่านี้จะเกิดขึ้นโดยไอความร้อนของน้ำมันดินรวมกันเข้าดันแผ่นดินแถบนั้นให้นูนสูงขึ้นมา

หนทางไปมาค้าขายฝ่ายตะวันออก

หนทางที่นำสินค้าเดินไปมาค้าขายกันทางทิศตะวันออกของประเทศพะม่านั้นมีอยู่ดังนี้

(๑) ทางสายจากเมืองบาโมผ่านขึ้นไปตามลุ่มน้ำตาบึงไปจนถึงตำบลเตนยวย (Tengyueh) ทางสายนี้เป็นทางที่พวกพ่อค้าทางบกใช้ม้าและฬ่างบรรทุกสินค้าไปขายประเทศจีน

(๒) ทางสายจากเมืองมัณฑเลไปถึงเมืองลาเชียวและตำบลกันลองเฟอรี (Kunlong Ferry) ทางสายนี้มีรถไฟเดินไปถึงเมืองลาเชียวแล้ว พ่อค้าทางบกนำสินค้าในแดนเงี้ยวฝ่ายเหนือและสินค้าในประเทศจีนลงมาตามทางสายนี้

(๓) ทางสายจากเมืองเมาะลำเลิง ทางสายนี้ตั้งต้นจากเมืองเมาะลำเลิงขึ้นไปตามลำแม่น้ำสาละวินไปจนถึงแดนเงี้ยวฝ่ายใต้ และประเทศสยาม พะม่าใช้ทางสายนี้ทำ

ได้ เช่นแม่น้ำมู (Mu) แม่น้ำสะลิน (Salin) แม่น้ำมอน (Mon) และแม่น้ำแมน (Man) ในพะม่าเหนือ แม่น้ำจะยาวหรือสั้น หรืออ่อนนั้น ต้องอาศัยที่ตั้งของภูเขาที่แม่น้ำเกิดขึ้น ว่าภูเขานั้นอยู่ใกล้ไกลจากทะเลอย่างไร เป็นประมาณ

(ก) แม่น้ำในแถบยะไข่และตะนาวศรี มักจะสั้นและไหลเชี่ยว เพราะภูเขาที่เกิดแม่น้ำนั้นอยู่ใกล้กับทะเล

(ข) แม่น้ำทั้งหลายในส่วนพะม่าแท้ ไหลจากเหนือไปสู่ใต้ มักจะยาวและไหลช้า ใช้ในการเดินเรือได้

แม่น้ำในแถบยะไข่

ในส่วนเหนือแถบนี้มีแม่น้ำไหลจากทิศเหนือลงไปทิศใต้กับมีแม่น้ำอยู่ตามส่วนกลางไหลไปสู่ทะเลทางทิศตะวันตกอีกด้วย

แม่น้ำนาฟฟ์ (Naff) แม่น้ำสายนี้สั้น แต่ปากแม่น้ำกว้างมาก เป็นเขตรักันอยู่ระหว่างเมืองจิตตะกองกับแดนยะไข่

แม่น้ำมายู (Mayu) แม่น้ำมายูไหลขนานกับแม่น้ำนาฟพ์ มีภูเขามายู (Mayu Hills) คั่นอยู่กลาง เป็นแม่น้ำที่สั้นและปากกว้าง

แม่น้ำโกลาแดน (Koladan) แม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำสำคัญในแดนยะไข่ เกิดจากภูเขาชิน (Chin Hills) ลำน้ำส่วนเหนือเป็นเขตร์กั้นพะม่ากับมณฑลอัสซัม เรือลำใหญ่ ๆ เดินไปมาในลำแม่น้ำนี้ได้ไกลจากปากน้ำประมาณ ๑๒๐ ไมล์ พื้นแผ่นดินที่อยู่ตอนใต้แห่งลุ่มแม่น้ำนี้อุดมดี พลเมืองทำนากันมาก มีเมืองอาขายตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำ เป็นเมืองท่าสินค้าส่งไม้และข้าวออกไปขาย

แม่น้ำเลเมียว (Lemyo) แม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำเล็กไหลขนานกับแม่น้ำโกลาแดน ไหลลงอ่าวฮันเตอร์

แม่น้ำแอนหรืออึง (An or Aeng) แม่น้ำสายนี้สั้นแต่เรือเดินไปได้ถึงตำบลแอน ซึ่งเป็นตำบลสำคัญ ตั้งอยู่ห่างจากปากน้ำประมาณ ๔๕ ไมล์

แม่น้ำตันด๊วย (Sandoway) แม่น้ำสายนี้ไหลผ่านกลางเมืองตันด๊วย เรือกลไฟเล็กเดินไปมาได้ถึงเมืองตันด๊วย

แม่น้ำก๊วะ (Gwa) แม่น้ำสายนี้เล็ก เรือที่จะเดินไปมาได้ก็ฉะเพาะแต่ลำเล็ก ๆ หมู่บ้านก๊วะตั้งอยู่ใกล้กับปากแม่น้ำนี้ มีทางอยู่สายหนึ่งออกจากตำบลนี้ไปยังเมืองพะสิม

แม่น้ำอีระวะดี (Irrawaddy) แม่น้ำสายนี้เป็นแม่น้ำใหญ่ในประเทศพะม่า ทั้งนับว่าเป็นแม่น้ำสำคัญที่สุดสายหนึ่งในโลกด้วย แม่น้ำสายนี้มีประโยชน์มาก เดินเรือไปมาค้าขายได้ดี ไหลผ่านประเทศพะม่าจากทิศเหนือตลอดถึงทิศใต้ มีประโยชน์แก่การเพาะปลูกมาก มีเมืองสำคัญตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำนี้หลายเมือง พื้นแผ่นดินที่เหมาะในการเพาะปลูกก็อยู่ตามที่ลุ่มราบและแถบปากแม่น้ำนี้ด้วย

แม่น้ำอีระวะดี เกิดขึ้นด้วยแม่น้ำสองสายมาบรรจบกันที่เหนือเมืองมิตีนา แม่น้ำสองสายนี้เกิดขึ้นในส่วนกลางของพีคภูเขาฝ้ายเหนือสายหนึ่งเรียกว่าแม่น้ำนะไมข่า (Nmai-Kha) อีกสายหนึ่งเรียกว่าแม่น้ำมะลิข่า (Mali-Kha) เมื่อแม่น้ำอีระวะดีไหลลงไปใกล้ทะเล แล้วแยกออกเป็นแควเล็กแควน้อยหลายแคว และมีสันดอนเกิดขึ้นที่ปากแม่น้ำ สันดอนนั้นได้เกิดขึ้นตั้งแต่ตำบลเฮนซะดะ น้ำทะเลไหลบ่าขึ้นไปจนถึงตำบลนี้ เรือกลไฟใหญ่เดินได้ตั้งแต่เมืองร่างกุ้งถึงเมืองยาโม มีระยะทางยาวมากกว่า ๘๐๐ ไมล์ เรือกลไฟเล็กยังเดินต่อจากเมืองยาโมขึ้นไปได้อีกตั้ง ๑๕๐ ไมล์ ลำแม่น้ำสายนี้คดมากอยู่ ๒ แห่ง แห่งหนึ่งตั้งต้นคด

ฝั่งแม่น้ำเมืองอินไสน์

การค้าขายกับแดนเงี้ยวฝ่ายใต้ และประเทศสยามทางมณฑลพายัพ

(๔) ทางสายจากเมืองเมาะลำเลิงนั้น ยังมีอีกทางหนึ่ง คือ ทางสายที่ออกจากเมืองเมาะลำเลิงตรงไปทางตะวันออกของแม่น้ำไย ข้ามเมืองเม้ยวดี (Myawadda) ซึ่งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสองยิน ตรงไปที่อำเภอแม่สอดหรือด่านแม่ละเมา ทางสายนี้นับว่าเป็นทางสำคัญที่เดินไปมากับประเทศสยาม

(๕) ทางลุ่มแม่น้ำอัตตะรัน ทางนี้เป็นทางข้ามด่านพระเจดีย์สามองค์ไปประเทศสยาม เดินทางจากด่านพระเจดีย์สามองค์ไปถึงกรุงเทพพระมหานครสิ้นเวลา ๒๕ วัน

แม่น้ำ

ประโยชน์ของแม่น้ำ (๑) แม่น้ำพัดพาเอาดินดีจากภูเขามาสู่ที่ราบตามลุ่มแม่น้ำ กับแถบสันดอนปากแม่น้ำและน้ำในแม่น้ำท่วมแผ่นดิน ทำให้แผ่นดินเบียกสีนเหมาะแก่การเพาะปลูกด้วย

(๒) เดินเรือไปมาค้าขาย เช่น แม่น้ำอิระวะดีเป็นต้น

(๓) ทดน้ำจากลำแม่น้ำเข้าไปในที่ทำการเพาะปลก

แต่เมืองบาโมไปจดเมืองกะตา และอีกแห่งหนึ่งตั้งต้นจด
แต่เมืองมัณฑเลไปจนจดเมืองปะคกู

แม่น้ำสายนี้ตามฝั่งมีทางแคบอย่าง ๓ ทาง ทางหนึ่ง
อยู่เหนือเมืองบาโม ทางหนึ่งอยู่ใต้เมืองบาโม และอีก
ทางหนึ่งอยู่เหนือเมืองมัณฑเล ทางแคบเหล่านี้เกิดขึ้นด้วย
ภูเขา ซึ่งด้านหนึ่งของภูเขาเข้าไปใกล้แม่น้ำ ทำให้เกิดเขิน
ทางแคบขึ้น ลำแม่น้ำตอนที่อยู่ตามทางแคบเหล่านี้ มัก
จะแคบและมีตลิ่งสูงชันด้วย ในลำแม่น้ำอิระวะดีมีเกาะ
อยู่หลายเกาะ เกาะเหล่านี้บางเกาะมีพืชผลมาก

แควของแม่น้ำอิระวะดี

(๑) แควชินดวิน (Chindwin) แควสายนี้ตอนต้น
ไหลไปทางทิศเหนือ แล้วงอกลับไปทางทิศใต้ ไหลขนาน
กับแม่น้ำอิระวะดีไปติดต่อกับแม่น้ำอิระวะดีที่เมืองปะคกู
แควนี้มีปากแม่น้ำหลายปาก ปากแควนี้มีสันดอนและมี
เกาะล้อมอยู่ข้าง ๆ อีกหลายเกาะ เรือกลไฟแล่นไปมา
ระหว่างเมืองปะคกูกับเมืองกินดัตทุกสัปดาห์ แควแม่น้ำ
นี้มีแควเล็กไหลมาบรรจบด้วยอีกหลายแคว แต่ที่นับว่า
สำคัญนั้นมีอยู่ ๒ แคว คือแควแม่น้ำเยอู และแคว
แม่น้ำมิตต้า

(ก) แควเยอู (Yu) ไหลมาประจบกับแควชินดวินทางตะวันตก ได้ไหลผ่านมาตลอดที่ลุ่มภูโบ มีไม้ซุงล่องลงมาตามแควนี้ไปส่แควชินดวินเป็นอันมาก พื้นแผ่นดินลุ่มแห่งแควนี้มีหมู่บ้านสำคัญอยู่ตำบลหนึ่งชื่อตำบลต่ามู ตั้งอยู่ตรงทางที่จะไปเมืองมณีปุระ

(ข) แควมิตต้า (Myittha) ไหลมาประจบกับแควชินดวินทางทิศตะวันตกตรงเมืองเกลีวะ ซึ่งเป็นเมืองท่าสินค้าในแถบภูเขาชิน

(๒) แควมู (Mu) เกิดขึ้นในส่วนกลางของพื้นแผ่นดินที่อยู่ในระหว่างลำแม่น้ำ แล้วไหลลงไปทางทิศใต้ระหว่างแม่น้ำอีระวะดีกับแควชินดวิน ไปบรรจบกับแม่น้ำอีระวะดีตรงส่วนกลางที่คดของแม่น้ำอีระวะดีณเมืองเมียนหมู

(๓) แควตาปิ่ง (Taping) ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำอีระวะดีที่ตรงเหนือเมืองบาโมขึ้นไป ๒ ไมล์ หนทางไปมาค้าขายกับประเทศจีนนั้นเดินกันทางลุ่มแควตาปิ่งนี้

(๔) แควโมกอง (Mogaung) ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำอีระวะดีทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เมืองโมกองตั้งอยู่บนฝั่งแควนี้ เป็นเมืองที่ส่งสินค้าหินหยกมาก

(๕) แควชะเวลี (Shweli) ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำอิระวะดีทางทิศตะวันออกใต้เมืองกะตาลงไป

(๖) แควมิตแหง่ (Myit-nge) ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำอิระวะดีทางทิศตะวันตกตรงเมืองอังวะ เป็นเขตรกันอยู่ระหว่างมณฑลมัณฑเลกับมณฑลเมกทีลา

(๗) แควยอ (Yaw) แควสะลินกับแควมอน ซึ่งเกิดขึ้นจากพีดภูเขาปะคกกูชิน และแควแมน ซึ่งเกิดจากเขามินบู (Minbu) เหล่านี้ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำอิระวะดีทางทิศตะวันตกทั้งสิ้น

(๘) แควพะสิมหรืองาโวน (Bassein or Ngawon) เป็นแควสำคัญแควหนึ่งในส่วนแผ่นดินปากแม่น้ำอิระวะดี แตกเป็นทางน้ำสาขาออกไปที่ตรงเมืองเฮนซะดะอีกหลายทาง ไหลลงสู่ทะเลใกล้กับเกาะไดอะมอนด์ เรือกลไฟค้าขายลำใหญ่เดินไปได้จนถึงเมืองพะสิม ส่วนเรือกลไฟที่เดินในลำแม่น้ำนั้นเดินระหว่างเมืองพะสิมกับเมืองเฮนซะดะได้ฉะเพาะแต่ในฤดูฝน

(๙) แควบันหลาย (Pan-hlaing) แควนี้ที่จริงเป็นแต่ทางน้ำเล็ก ๆ เท่านั้น ได้แตกออกจากแม่น้ำอิระวะดี

ที่เมืองเหยียวดง แล้วไหลลงสู่แม่น้ำห์ลาย ทำให้แม่น้ำห์ลายติดต่อกับแม่น้ำอีระวะดี

แม่น้ำห์ลาย (Hlaing) แม่น้ำสายนี้เกิดขึ้นทางทิศตะวันออกห่างจากเมืองแปร ประมาณสองสามไมล์ ไหลขนานกับแม่น้ำอีระวะดี และไหลผ่านเมืองร่างกุ้ง

แม่น้ำห์ลาย แม่น้ำพะโค และแม่น้ำบั้สซูนดอง ไหลมาบรรจบกันใกล้กับเมืองร่างกุ้ง แล้วทำให้เกิดเป็นแม่น้ำอีกสายหนึ่งเรียกว่าแม่น้ำร่างกุ้ง ไหลลงไปสู่ทะเลทางทิศใต้ของเมืองร่างกุ้ง

แม่น้ำพะโค แม่น้ำสายนี้เกิดขึ้นในทิศตะวันออกของพีดภูเขาพะโค ไหลขนานกับแม่น้ำห์ลาย ภูเขาพะโคเป็นผืนน้ำอยู่ระหว่างแม่น้ำพะโคและแม่น้ำห์ลาย

แม่น้ำสะโตง (Sittang) แม่น้ำนี้เกิดขึ้นที่จังหวัดยะเมถินไหลลงไประหว่างภูเขาพะโคกับพีดภูเขาปองลอง ลงไปสู่อ่าวเมาะตะมะ มีไม้ขอนสักและไม้ไผ่ล่องลงมาตามลำแม่น้ำนี้เป็นอันมาก แม่น้ำนี้มีลูกคลื่นใหญ่เสมอ สูงตั้ง ๑๒ ฟต กลิ้งไปเร็วเหมือนรถไฟแล่น เป็นอันตรายแก่เรือเล็กมาก การที่มีลูกคลื่นในแม่น้ำเช่นนี้ ก็เพราะว่าปากแม่น้ำนี้กว้างใหญ่มากอย่างหนึ่ง กับมีกระแสคลื่นในทะเล

เข้าไปใน แม่ น้ำได้ อีก อย่าง หนึ่ง เมือง เยียน มานา เมือง ตองอู และ เมือง ซวย หยิน ซึ่ง เป็น เมือง สำคัญ ตั้ง อยู่ บน ฝั่ง แม่ น้ำ สะโตง มี คลอง ยาว ประมาณ ๔๕ ไมล์ เชื่อม แม่ น้ำ พะโค กับ แม่ น้ำ สะโตง ให้ ติด ต่อ กัน (ตาม พงศาวดาร ไทย ปรากฏ ว่า สมเด็จ พระ นเรศวร มหากษัตราธิราช เจ้า ของ ไทย เรา เคย ทรง พระแสง ปืน นกสับ ยาว เก้า คืบ ยิง ไป ถูก สุรกำมา แม่ทัพ พะม่า ซึ่ง อยู่ อีก ฟาก หนึ่ง ของ แม่ น้ำ สะโตง ตาย ตก จาก คอ ช้าง)

แม่ น้ำ บิลิน (Bilin) เป็น แม่ น้ำ เล็ก อยู่ ทาง ทิศ ตะวัน ออก ของ แม่ น้ำ สะโตง

แม่ น้ำ สาละวิน (Salween) แม่ น้ำ สาย นี้ เป็น แม่ น้ำ ใหญ่ ที่ สอง ใน ประเทศ พะม่า เกิด ขึ้น ฝ่าย เหนือ นอก อาณาเขตร ประเทศ พะม่า ออก ไป ไหล ผ่าน อาณาเขตร เงี้ยว และ กะเหรี่ยง ไป สู่ ทะเล ที่ เมือง เมาะลำเลิง ที่ ปาก แม่ น้ำ ตรง เมือง เมาะลำเลิง ตั้ง อยู่ แยก ออก สอง สาย มี เกาะ ยืด ขึ้น ขวาง อยู่ ตรง นั้น แม่ น้ำ สาละวิน เป็น เขตร กั้น อยู่ ระหว่าง จังหวัด สาละวิน กับ ประเทศ สยาม มี สินค้า ไม้ สัก ไม้ ไผ่ และ สินค้า พืช อื่น ๆ ล่อง ลง มา ตาม ลำ แม่ น้ำ ไป ยัง เมือง เมาะลำเลิง เป็น อันมาก แม่ น้ำ นี้ มี แคว สาขา ไหล มา บรรจบ อีก หลาย แคว

แควของแม่น้ำสาละวิน

(๑) แควสองยิน (Thaung-yin) ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวินทางทิศเหนือ ซึ่งเป็นเขตรส่วนหนึ่งกันอยู่ระหว่างประเทศพะม่ากับประเทศสยาม

(๒) แควโยนซาลิน (Ywon-za-lin) แควนี้เป็นแควเล็กไหลจากทิศเหนือมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน

(๓) แควไย (Gyine) ไหลมาจากทิศตะวันออกบรรจบกับแม่น้ำสาละวินที่เมืองเมาะลำเลิง แควนี้เกิดขึ้นจากแควเล็กสองแควคือ (ก) แควหลายบวย (Hlaing-bwe) ไหลมาจากทิศเหนือ (ข) แควหองถารอ (Haung-tharaw) ไหลมาจากทิศใต้ แควทั้งสองนี้มาบรรจบกันที่ตำบลไย แล้วเกิดเป็นแควไยขึ้น

(๔) แควอัตตะรัน (Attaran) แควนี้ไหลมาจากทิศใต้บรรจบกับแม่น้ำสาละวินตรงเมืองเมาะลำเลิง เมืองเมาะลำเลิงตั้งอยู่ที่แม่น้ำทั้งสามมาบรรจบกัน คือ แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำไย และแม่น้ำอัตตะรัน

แม่น้ำทะวาย (Tavoy) แม่น้ำสายนี้เกิดขึ้นทางทิศเหนือของเมืองทะวาย ไหลไปทางทิศใต้ เป็นแม่น้ำสายยาว และมี

ปากน้ำกว้าง ไหลลงสู่ทะเลที่ตรงแหลมทะวาย เมืองทะวายเป็นเมืองท่าค้าขายอยู่ลึกเข้าไปจากปากน้ำประมาณ ๓๐ ไมล์

แม่น้ำตะนาวศรี (Tenasserim) แม่น้ำสายนี้เกิดขึ้นด้วยแม่น้ำ ๒ สาย คือ แม่น้ำตะนาวศรีใหญ่ และแม่น้ำตะนาวศรีเล็ก สายหนึ่งไหลมาจากทิศเหนือ อีกสายหนึ่งไหลมาจากทิศใต้ แล้วมาบรรจบกันที่เมืองตะนาวศรี เป็นลำแม่น้ำแยกออกเป็นหลายแพรกไหลลงสู่ทะเล และมีเกาะอยู่ที่ปากแม่น้ำนี้หลายเกาะด้วย

แม่น้ำเลเมีย (Lemya) และแม่น้ำปากจั่น (Pakchan) แม่น้ำเลเมียนี้ไหลไปทางทิศเหนือ แม่น้ำปากจั่นไหลไปทางทิศใต้ แม่น้ำปากจั่นเป็นเขตรกั้นระหว่างประเทศพะม่ากับประเทศสยาม

การคมนาคมในประเทศพะม่า

ทางไปมาติดต่อกันในระหว่างเมืองต่างๆ มีอยู่ ๓ ประเภท คือ ทางแม่น้ำ ทางรถไฟ และทางถนนหนทาง

ประเทศพะม่ามีทางน้ำบริบูรณ์ดี มีทางรถไฟที่สร้างแล้วหลายสายรวมกันยาวกว่า ๑๕๐๐ ไมล์ และกำลัง

สร้างอยู่อีกก็หลายสาย แต่ถนนหนทางสำหรับใช้ในการค้าขายนั้นยังไม่ใคร่จะมีมากและดีพอ พลเมืองโดยมากอาศัยแม่น้ำเป็นทางไปมาค้าขายมากกว่าทางบก บางส่วนในพะม่าเช่นมณฑลตะนาวศรีไม่มีแม่น้ำสำหรับใช้ในการไปมาได้สะดวก และไม่มีทางรถไฟด้วย รัฐบาลพะม่าจึงกำลังพยายามคิดจะทำถนนขึ้นอีกหลายสาย

ประโยชน์ของรถไฟ

(๑) ใช้ในการบรรทุกสินค้าจากที่แห่งหนึ่งไปยังที่อีกแห่งหนึ่งซึ่งต้องการ วิธีนี้ทำให้สินค้าเจริญขึ้น

(๒) ใช้ในการบรรทุกคนโดยสานไปมาค้าขายและเยี่ยมเยือนกันได้รวดเร็วทันใจ วิธีนี้ทำให้พลเมืองหูกว้างตากว้างและคุ้นเคยกัน

(๓) ใช้ในการบรรทุกทหารไปมาในเวลามีเหตุฉุกเฉินได้สะดวกรวดเร็วทันการ วิธีนี้ทำให้ประเทศสงบเรียบร้อยได้อย่างหนึ่ง

เมื่อครั้งประเทศพะม่ายังไม่มีรถไฟ เมืองสำคัญ ๆ ของพะม่าเกือบทั้งหมดมักตั้งอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ การบรรทุกสินค้าไปมาก็ใช้เรือเป็นพื้น บัดนี้มีทางรถไฟติด

ต่อ กับ เมือง ทั้ง หลาย ที่ อยู่ บน ฝั่ง แม่ น้ำ ต่าง ๆ และ เมือง ที่ ไม่ มี แม่ น้ำ มาก แล้ว ทำให้ การไป มา สะดวก กว่า ทาง เรือ มาก ทาง รถไฟ นั้น โดย มาก มัก จะ สร้าง ไป ตาม ลุ่ม แม่ น้ำ ทั้ง หลาย เพราะ ว่า ที่ เหล่า นั้น มี พื้น แผ่น ดิน เรียบ ราบ สร้าง ทาง รถไฟ ได้ ง่าย และ ราคา ถูก กับ มี พลเมือง อยู่ ตาม ลุ่ม แม่ น้ำ เหล่า นั้น มาก ด้วย

ทาง รถไฟใน ประเทศ พะม่า

ทางรถไฟในประเทศพะม่ารวมกันเข้ายาวกว่า ๑๕๐๐ ไมล์ มี สถานีใหญ่ ซึ่ง เป็น สูนย์ กลาง อยู่ ๒ แห่ง คือ สถานี ที่ เมือง ร่าง กุ้ง กับ สถานี ที่ เมือง มัณฑเล มี รถไฟ ประมาณ ๑๘๐ กระบวน แล่น เข้า ออก เมือง ร่าง กุ้ง ทุก วัน มีโรงงานใหญ่ สำหรับ ซ่อม แซม รถไฟ ตั้ง อยู่ ที่ เมือง อินไสน์ และ ตำบล มิต แห่ง ใกล้ กับ เมือง มัณฑเล มี คน ทำงาน อยู่ ใน แผนก รถไฟ ประมาณ ๒๑,๐๐๐ คน ซึ่ง มาก กว่า พลเมือง ที่ อยู่ ใน เมือง ปะคกู

ทาง รถไฟ สาย ต่าง ๆ นั้น มี ดัง นี้

(๑) ทาง จาก เมือง ร่าง กุ้ง ถึง เมือง มัณฑเล ผ่าน ไป ตาม ลุ่ม แม่ น้ำ สะโตง ยาว ประมาณ ๓๘๔ ไมล์

(๒) ทางจากเมืองร่างกุ้งถึงเมืองแปร ทางรถไฟสายนี้สร้างขึ้นครั้งแรกในประเทศพะม่าเมื่อปีพระพุทธศักราช ๒๔๓๐

(๓) ทางจากเมืองร่างกุ้งถึงเมืองพะสิม คือทางที่ออกจากเมืองร่างกุ้งไปเมืองแปร แล้วไปแยกที่ตรงสถานีเลตปะดัน ระยะทางจากสถานีเลตปะดันถึงเมืองพะสิมยาวเท่ากับระยะทางจากเลตปะดันถึงเมืองแปร

(๔) ทางจากเมืองร่างกุ้งถึงเมืองเมาะตะมะ คือทางที่ออกจากเมืองร่างกุ้งไปเมืองมัณฑเล ไปแยกที่ตรงเมืองพะโค แล้วลงเรือข้างข้ามแม่น้ำสาละวินตรงเมืองเมาะตะมะไปยังเมืองเมาะลำเลิง

(ก) ทางจากเมืองมัณฑเลไปเมืองมิตจีนา ผ่านไปตามลุ่มน้ำมู แล้วมีทางรถไฟสายเล็กแยกจากทางนี้อีกสายหนึ่ง คือแยกจากสถานีนะยาไปยังเมืองกะตา

(ข) ทางจากเมืองมัณฑเลไปยังเมืองโมงหยั่ว และเมืองอาลนซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำชินดวิน แรกต้องไปลงเรือข้างใกล้กับเมืองมัณฑเลที่ตรงเมืองอมรปุระ ข้ามแม่น้ำอีระวะดี ไปขึ้นรถไฟที่เมืองสะไก แล้วรถไฟจึงจะไปถึงเมืองมิตจีนา เมืองโมงหยั่ว และเมืองอาลน

(ค) ทาง จาก เมือง มัณฑเล ไป ยัง เมือง ลาเชียว ซึ่ง อยู่ ใน อาณาเขตร เงี้ยว นั้น ผ่าน ไป ตลอด เมือง เม เมี้ยว

นอก จาก ทาง รถไฟ ที่ กล่าว นี้ ยัง มี ทาง รถไฟ สาย เล็ก อีก คือ

(๑) ทาง จาก เมือง ตาสี ไป ยัง เมือง หมิน ยัน ซึ่ง อยู่ บน ฝั่ง แม่ น้ำ อิระวะดี

(๒) ทาง จาก เมือง เอนซะดะ ไป ยัง เมือง เหมียนอง และ เมือง จังกิน

(๓) ทาง รถไฟ ต่อ จาก สถานี ตาสี ตรง ไป ยัง เมือง ตองยี ใน ส่วน ใต้ อาณาเขตร เงี้ยว ก็ กำลัง สร้าง ไป แล้ว นัย ว่า จะ สร้าง ไป จน ถึง เมือง อองบาน ใกล้ กับ เมือง กะลอ แต่ ใน เวลา นี้ ยัง ไม่ แล้ว บริบูรณ์

ภาค ที่ ๒

การ ปกครอง

ประเทศ พะม่า เป็น ประเทศ ราช แต่ นับ เป็น มณฑล หนึ่ง ของ ประเทศ อินเดีย ขึ้น แก่ รัฐบาล อังกฤษ ใน อินเดีย ตั้ง ที่ ทำ การ รัฐบาล กลาง อยู่ เมือง ร่างกุ้ง แต่ ใน ฤดู ร้อน และ ฤดู ฝน ผู้ สำเร็จ ราชการ ประเทศ พะม่า ย้าย ไป ทำ งาน อยู่ ที่ เมือง เมเมี้ยว

(๑) ประเทศพะม่าทั้งหมดอยู่ในความดูแลบังคับบัญชาของผู้สำเร็จราชการ มีสภาสำหรับปรึกษาช่วยเหลือทำการงานอีก ๒ สภา คือ

ก. สภาข้าราชการ (A small council of officials)

ข. สภากฎหมาย (A large legislative council) สภานี้มีข้าราชการและบุคคลที่ราษฎรเลือกมาประชุมปรึกษาหารือกันทำกฎหมายบ้านเมือง

(๒) ประเทศพะม่าก็เป็นประเทศใหญ่มีเขตรแดนกว้างขวาง ถ้ามีแต่ผู้สำเร็จราชการคนเดียว คงปกครองดูแลการงานไม่เรียบร้อยทั่วถึง ดังนั้นเขาจึงแบ่งประเทศพะม่าออกเป็นส่วนๆ เรียกว่ามณฑล รวมทั้งหมดมี ๘ มณฑล ในมณฑลหนึ่งมีสมุหเทศาภิบาลเป็นผู้ปกครอง สมุหเทศาภิบาลตั้งศาลารัฐบาลอยู่ที่เมืองสำคัญในมณฑลนั้นๆ

พะม่าเหนือแบ่งออกเป็น ๔ มณฑล คือ

มณฑล	เมืองสำคัญ
มัณฑเล (Mandalay)	มัณฑเล (Mandalay)
สะไก (Sagaing)	สะไก (Sagaing)
เมกทีลา (Meikti'a)	เมกทีลา (Meiktila)
มะเค้ว (Magwe)	มะเค้ว (Magwe)

พะม่าใต้แบ่งออกเป็น ๔ มณฑล คือ

มณฑล		เมืองสำคัญ	
พะโค	(Pegu)	ร่างกุ้ง	(Rangoon)
อิระวะดี	(Irrawaddy)	พะสิม	(Bassein)
ยะไข่	(Arakan)	อาขาย	(Akyab)
ตะนาวศรี	(Tenasserim)	เมาะลำเลิง	(Moulmein)

(๓) นอกจากมณฑลที่กล่าวมานี้ ยังมีเขตรแดนตามภูเขา มีหัวหน้าปกครองกันเองโดยลำพัง แต่ขึ้นอยู่กับข้าหลวงพิเศษซึ่งปกครองดูแลโดยฉะเพาะในส่วนนั้น ๆ อีกต่างหาก เช่นในอาณาเขตรเงี้ยวส่วนเหนือ มีข้าหลวงพิเศษปกครองตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองลาเชียว ในอาณาเขตรเงี้ยวส่วนใต้ มีข้าหลวงพิเศษปกครองตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองตองยี (Taunggyi) ในอาณาเขตรกะเหรี่ยงมีข้าหลวงซึ่งอยู่ใต้อำนาจของข้าหลวงพิเศษเมืองตองยี เป็นผู้ปกครองดูแลตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองลวยกอ (Loikaw) ในอาณาเขตรแถบภูเขาชิน และในอาณาเขตรแถบภูเขาปะคกภูชิน ทั้งสองนี้ต่างก็มีข้าหลวงพิเศษเป็นผู้ปกครองเหมือนกัน ข้าหลวงแถบภูเขาชินตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองฟ้าล้า (Falam) ข้าหลวงแถบ

ภูเขาปะคกกูซึ่งตั้งที่ทำการอยู่ที่เมืองกันเปตเลต (Kanpetlet)

ประเทศ พะม่า แบ่งออก เป็น ๘ มณฑล กับ ส่วน ต่าง ๆ และ มี ผู้ ปกครอง อย่ เช่น นี้ แล้ว ก็ดี ยัง หา ปกครอง ให้ เรียบ ร้อย และ ทั่ว ถึง ได้ ไม่ ฉะนั้น ใน มณฑล หนึ่ง ๆ จึง ต้อง แบ่ง เป็น จังหวัด ต่าง ๆ มี ผู้ ว่า ราชการ จังหวัด เป็น ผู้ ปกครอง ตั้ง ศาลา กลาง สำหรับ ทำการ อยู่ ที่ เมือง หรือ ตำบล สำคัญ ใน จังหวัด นั้น ๆ ดังนี้

มณฑล มัณฑเล

	จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑)	มิตจีนา	(Myitkyina)	มิตจีนา	(Myitkyina)
(๒)	บาโม	(Bhamo)	บาโม	(Bhamo)
(๓)	กะตา	(Katha)	กะตา	(Katha)
(๔)	รูบีไมนส์	(Ruby Mines)	โมกก	(Mogok)
(๕)	มัณฑเล	(Mandalay)	มัณฑเล	(Mandalay)
(๖)	พูเตา	(Putao)	พูเตา	(Putao)

จังหวัด พูเตา นี้ เป็น จังหวัด ที่ ตั้ง ขึ้น ใหม่ อยู่ ระหว่าง แถบ ภูเขา ข่า จีน เหนือ เมือง มิตจีนา ตั้ง ศาลา กลาง อยู่ ห่าง จาก เมือง มิตจีนา ๒๕๐ ไมล์

มณฑลสะไก

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑) ชินดวินเหนือ	(Upper Chindwin)	กินดัต	(Kindat)
(๒) ชินดวินใต้	(Lower Chindwin)	โมงหยั่ว	(Monywa)
(๓) ชะเวโบ	(Shwebo)	ชะเวโบ	(Shwebo)
(๔) สะไก	(Sagaing)	สะไก	(Sagaing)

มณฑลเมกทีลา

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑) เก๊าแส	(Kyaukse)	เก๊าแส	(Kyaukse)
(๒) เมกทีลา	(Meiktila)	เมกทีลา	(Meiktila)
(๓) เมียนยัน	(Myingyan)	เมียนยัน์	(Myingyan)
(๔) ยะเมถิน	(Yamethin)	ยะเมถิน	(Yametnin)

มณฑลมะเค็ว

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑) ปะคกกุ	(Pakokku)	ปะคกกุ	(Pakokku)
(๒) มินบู	(Minbu)	มินบู	(Minbu)

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๓) มะเค้ว	(Magwe)	มะเค้ว	(Magwe)
(๔) ตะเย็ตเมี้ยว	(Thayetmyo)	ตะเย็ตเมี้ยว	(Thayetmyo)

มณฑล พะโค

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑) แปร *	(Prome)	แปร	(Prome)
(๒) พะโค	(Pegu)	พะโค	(Pegu)
(๓) สารวดี	(Tharrawaddy)	สารวดี	(Tharrawaddy)
(๔) หันตะวะดี**	(Hanthawaddy)	ร่างกุ้ง	(Rangoon)
(๕) ร่างกุ้ง	(Rangoon)	ร่างกุ้ง	(Rangoon)
(๖) อินไสน์	(Insein)	อินไสน์	(Insein)
(๗) สิเรียม	(Syriam)	สิเรียม†	(Syriam)

มณฑล อิระวะดี

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑) เฮนซะดะ	(Henzada)	เฮนซะดะ	(Henzada)

* พะม่า เรียก จังหวัด นี้ ว่า จังหวัด เป่ย

** เข้าใจ ว่า ออก จาก หงสาวดี นั้น เอง

† เมือง นี้ พะม่า เรียก ว่า เมือง ตะเหง่ยน ไทย เรา เรียก อีก ชื่อ หนึ่ง ว่า เมือง เสรี่ยง

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๒) มะอูบิน	(Maubin)	มะอูบิน	(Maubin)
(๓) พะสิม	(Bassein)	พะสิม	(Bassein)
(๔) เพียปง	(Pyapon)	เพียปง	(Pyapon)
(๕) เมียงเมียะ	(Myaungmya)	เมียงเมียะ	(Myaungmya)

มณฑลยะไข่

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑) ยะไข่เหนือ	(Northern Arakan)	เปะลิวะ	(Paletwa)
(๒) อาขาบ	(Akyab)	อาขาบ	(Akyab)
(๓) เจ๊าพยู	(Kyaukpyu)	เจ๊าพยู	(Kyaukpyu)
(๔) ตันด๊วย	(Sandoway)	ตันด๊วย	(Sandoway)

มณฑลตะนาวศรี

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๑) ตองอู	(Toungoo)	ตองอู	(Toungoo)
(๒) สาละวิน	(Salween)	ผาปูน	(Papun)
(๓) ตะโถง	(Thaton)	ตะโถง	(Thaton)
(๔) อัมเฮิสต์ *	(Amherst)	เมาะลำเลิง	(Moulmein)

* พะม่าเรียกจังหวัดนี้ว่าจังหวัดไจ๊คะมี ไทยเรียกว่าเมืองวังราว

จังหวัด		ที่ตั้งศาลากลาง	
(๕) ทะวาย	(Tavoy)	ทะวาย	(Tavoy)
(๖) มะริด	(Mergui)	มะริด	(Mergui)

จังหวัดทั้งหลายเหล่านี้ ในจังหวัดหนึ่ง ๆ ได้แบ่งออกเป็นส่วน ๆ ส่วนหนึ่ง ๆ เรียกว่าแขวง และแขวงหนึ่งยังแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ในส่วนหนึ่งเรียกว่าอำเภอ มีนายอำเภอเรียกตามภาษาพะม่าว่าเมี้ยวอ๊ก (Myooks) เป็นผู้ปกครองดูแล

พลเมือง

พลเมืองประเทศพะม่ามีประมาณ ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ คน พลเมืองประเทศสยามตามยอดสำมะโนครัวปี พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ มีประมาณเก้าล้านคน พลเมืองในประเทศพะม่านั้นเป็นชาติพะม่าโดยมาก นอกจากชาติพะม่าแล้วก็เป็นชาติต่าง ๆ อีกหลายชาติ เช่น ตะเลง กะเหรี่ยง เงี้ยว และชิน เป็นต้น ชาติเหล่านี้อยู่ในจำพวกชาติมองโกเลียนทั้งสิ้น เดิมชาติเหล่านี้ก็เป็นชาติเดียวกันทั้งนั้น ครั้นต่อมาเมื่อมีจำนวนคนในชาติมากเข้า ต่างก็กระจายเที่ยวไปหาที่อยู่ และหาอาหารตามที่ต่าง ๆ นานเข้าภาษาที่ใช้พูด

กัน และการแต่งตัวก็เพี้ยนกันไปทุกที ถึงดังนั้นเดี๋ยวนี้ ก็ยังสังเกตได้ ในส่วนรูปร่างและผิวเนื้อ ว่าคล้ายคลึงกันมาก ถ้าชาติเหล่านี้แต่งตัวและตัดผมอย่างเดียวกันแล้ว ก็ยากที่ชาวต่างประเทศจะบอกได้ว่าเป็นชาติใดแน่ ชาติเหล่านี้ไม่ใช่เป็นเจ้าของถิ่นเดิมของประเทศพะม่า เป็นชาติที่มาจากถิ่นอื่น มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ในประเทศพะม่าเมื่อภายหลัง จะชี้แจงว่าชาติเหล่านี้มาจากไหน และมาอย่างไร ดังต่อไปนี้

(ก) ชาติเหล่านี้ทั้งหมดมาจากทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ

(ข) ชาติเหล่านี้ลงมาตามแนวภูเขาและตามลุ่มแม่น้ำ

(ค) ชาติเหล่านี้พากันลงมาเป็นพวก ๆ คือชาติหนึ่งลงมา แล้วชาติอื่น ๆ ก็ตามลงมาอีกเป็นลำดับ

(ง) ในทุก ๆ ชาติพากันลงมาหย่อย ๆ คราวละครั้งสองครั้งก่อน หาได้อพยพพากันมาทีเดียวหมดทั้งชาติไม่

(๑) **ตะเลง** (Talaings) **หรือมอญ** ชาตินี้เข้ามาสู่ประเทศพะม่าก่อนชาติอื่น บางทีจะมาจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เวลานี้ได้ตั้งภูมิลำเนาสำคัญอยู่จังหวัดตะโถงและจังหวัดไข่คะมีในมณฑลตะนาวศรี

(๒) **พะม่า** (Burmese) ชาตินี้ลงมาอยู่ในประเทศพะม่าภายหลังชาติตะเลง มาจากทิศเหนือ ลงมาตามลุ่มแม่น้ำอีระวะดี และลุ่มแม่น้ำสะโตง แล้วกระจายออกไปอยู่ตามพื้นแผ่นดินทั่วไปโดยราบแถบนั้น

(๓) **ชาติยะไข่** (Arakanese) ชาตินี้เป็นสาขาหนึ่งของชาติพะม่าพากันข้ามเข้าไปอยู่ในมณฑลยะไข่

(๔) **ชาติกะเหรี่ยง** (Karens) ต่อจากชาติทั้งสามที่กล่าวมาแล้ว มีชาติกะเหรี่ยงได้ลงมาตามพื้นภูเขาระหว่างแม่น้ำสะโตงและแม่น้ำสาละวิน ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเขตรกะเหรี่ยง บ้างก็กระเถิบไปทางทิศใต้เข้าไปอยู่ในมณฑลตะนาวศรี และบ้างก็ผ่านที่ราบเข้าไปอยู่ถึงเมืองพะสิมซึ่งอยู่ใกล้กับภูเขายะไข่ก็มี

(๕) **ชาติเงี้ยวหรือไทยใหญ่** (Shans) พวกนี้ตามมาทีหลังพวกกะเหรี่ยง กระจายอยู่ทั่วไปในเขตรแดนเงี้ยว แล้วข้ามแม่น้ำอีระวะดีไปตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่แผ่นดินในระหว่างแม่น้ำอีระวะดีกับแม่น้ำสาละวิน และภูเขาฝ่ายเหนือ แล้วพากันข้ามไปอยู่จนถึงมณฑลอัสซัมก็มี

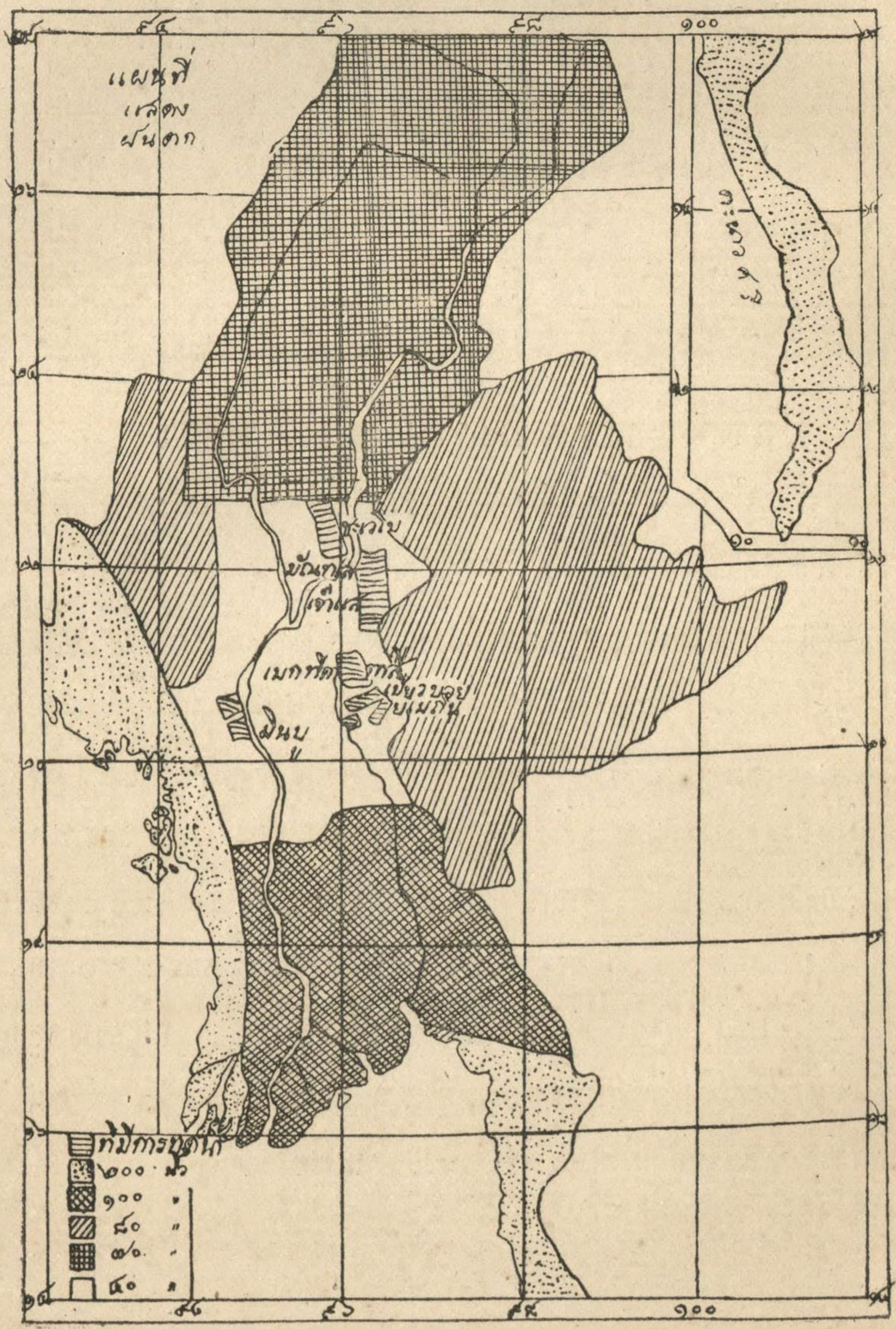
(๖) **ชาติชิน** (Chins) พวกนี้ลงมาตามแนวภูเขา

จำนวน อยู่ เพียง เล็ก น้อย บาง ที พะม่า เรียก พวก นี้ ว่า พวก มอเกน

(๓) **จีนและชาวอินเดีย** จีนเข้า มาอยู่ในประเทศพะม่า ทั้ง ทาง บก และ ทาง เรือ แต่ ชาว อินเดีย มา อยู่ ใน ประเทศ พะม่า ฉะเพาะ ทาง เรือ ชาติ ทั้ง สอง นี้ โดย มาก พา กัน เข้า อยู่ ใน เมือง ใน เมือง ร่างกุ้ง เอง มี ชาว อินเดีย มาก กว่า พะม่า เสีย อีก

อาชีพ ของ พลเมือง ใน ประเทศ พะม่า

การ ทำ มา หา กิน ของ พะม่า ที่ นับ ว่า สำคัญ มาก นั้น คือ การ เพาะปลูก พลเมือง ทำการ เพาะปลูก ประมาณ ร้อย ละ ๗๐ ของ พลเมือง ทั้ง หมด มี ไถ ประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ คัน มี เกวียน ประมาณ ๖๐๐,๐๐๐ เล่ม โค ต่าง และ กระบือ มี อยู่ ราว ๓,๐๐๐,๐๐๐ ตัว โค นม มี อยู่ ประมาณ ๑,๕๐๐,๐๐๐ ตัว พลเมือง มี อาชีพ ใน การ ค้า ขาย ประมาณ ร้อย ละ ๑๐ ของ พล เมือง ทั้ง หมด ทำการ ทอ ผ้า และ ไหม ประมาณ ๑๕๐,๐๐๐ คน พลเมือง ทำงาน อยู่ ตาม โรงงาน เครื่อง จักร ประมาณ ๕๐,๐๐๐ คน ทำงาน อยู่ ใน แผนก รถไฟ ประมาณ ๒๑,๐๐๐ คน ทำงาน อยู่ ตาม บ่อ แร่ น้ำมัน ก๊าด และ บ่อ แร่ ต่าง ๆ ประมาณ ๑๑,๐๐๐ คน พวก ทำ งาน เหล่า นี้ โดย มาก เป็น ชาว อินเดีย

๙๔
๙๖
๙๘
๑๐๐
แผนที่
เสดง
ฝนตก
๒๖
๒๔
๒๒
๒๐
๑๘
๑๖
๑๔
ระแหง
ย่างกุ้ง
เมาะตะมะ
เมาะลำเลิง
ปะเต็น
ทวาย
ทิมิตรยุดใน
๒๐๐ มม.
๑๐๐ "
๕๐ "
๒๕ "
๑๐ "
๑๐๐

ได้ลงมาชนถึงทิศตะวันตกของภูเขาชินดวิน แล้วก็ตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่นั่น

(๗) **ชาติข่าจีน** * (Kachins) พวกนี้ลงมาทีหลังชาติอื่น ๆ เดี๋ยวนี้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ตามภูเขาทิศเหนือของประเทศพะม่า และอยู่ตามที่ลุ่มหุกองมีเมืองมิตจีนาเป็นสูนย์กลาง ชาตินี้ได้เบียดชาติเงยวให้ร่นลงมาทางใต้ ชาติข่าจีนนี้ยังตั้งภูมิลำเนาอยู่ในแถบภูเขาข่าจีนในพะม่าเหนือตามผั่งทั้งสองของแม่น้ำอีระวะดีด้วย

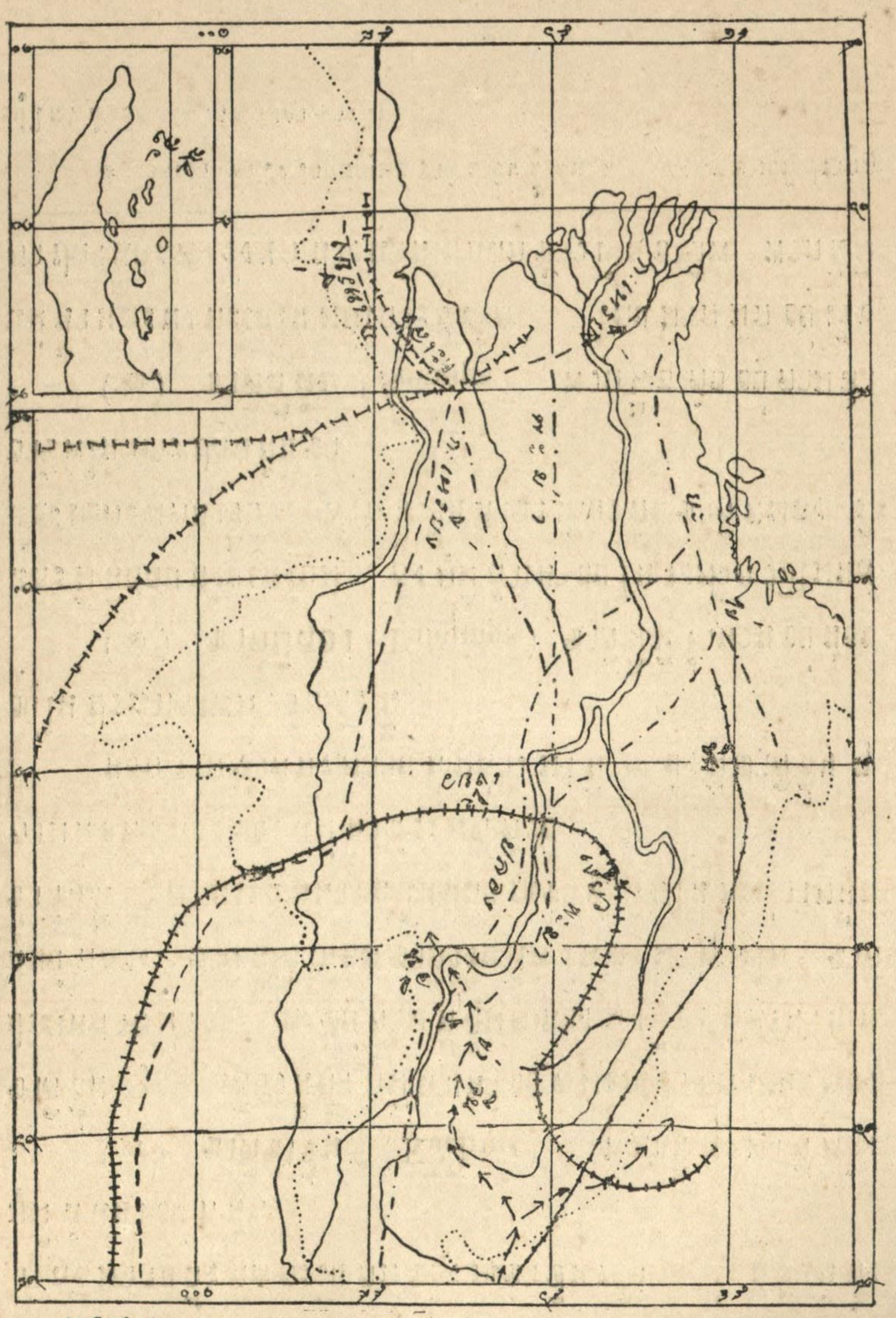
นอกจากชาติทั้งหลายที่กล่าวมานี้ ยังมีชาติอื่น ๆ อยู่ในประเทศพะม่าอีกดังนี้

(๑) **ชาติปลอง** (Palaungs) ชาตินี้มีจำนวนอยู่น้อย และมีนิสสัยสงบเสงี่ยม ตั้งภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดรูบีไมนส์ และเขตรแดนเงยว พวกนี้เป็นสาขาเดียวกับชาติตะเลง มีอาชีพในการปลูกต้นชา

(๒) **ชาติสีลัง** (Selungs) พวกนี้อาศัยอยู่ตามลำแม่น้ำและผั่งทะเลในหมู่เกาะมะริด โดยมากมักอยู่เรือหาปลาและหารังนกนางแอ่นไปแลกข้าวเป็นอาชีพ พวกนี้มี

---

* ข้าพเจ้าเข้าใจว่า มนุษย์ชาติข่าจีนนี้คือ พวกกระแซตามที่ปรากฏอยู่ในหนังสือพระราชพงศาวดารไทย

นอกจากอาชีพที่กล่าวมาแล้วนี้ พลเมืองยังมีอาชีพอย่างอื่นอีกมีการจับปลาเป็นต้น

การศึกษา

พลเมืองประเทศพะม่าอ่านเขียนหนังสือได้ประมาณร้อยละ ๒๒ ของพลเมืองทั้งหมด พลเมืองที่รู้ภาษาอังกฤษมีประมาณพันละ ๖ คน ในจำนวนนี้นับชาวยุโรปและพวกครึ่งชาติเข้าด้วย มีจำนวนนักเรียนเล่าเรียนอยู่ตามโรงเรียนต่าง ๆ ประมาณ ๔๖๐,๐๐๐ คน

สาสนา

พลเมืองประเทศพะม่านับถือพระพุทธสาสนา พวกที่นับถือสาสนาคฤศตังก็มีอยู่บ้าง ชาวอินเดียและบุตรหลานนับถือสาสนาพราหมณ์หรือสาสนามะหะหมัด พวกที่อาศัยอยู่ตามน้ำและภูเขานับถือผีและเจ้า

คิดเทียบจำนวนพลเมืองกับพื้นที่ดิน

จำนวนพลเมืองในประเทศพะม่ามีอยู่ตามแถบภูเขาน้อย มีอยู่ตามพื้นที่ราบและแผ่นดินตอนปากแม่น้ำมาก เพราะที่เหล่านั้นเป็นที่อุดมดีกว่าที่อื่น แผ่นดินตามแถบภูเขามี

จำนวนพลเมืองคิดเฉลี่ยไม่ถึงตารางไมล์ละ ๒๕ คน ส่วนแผ่นดินตามที่ราบและตอนปากแม่น้ำ จำนวนพลเมืองคิดเฉลี่ยมีถึงตารางไมล์ละ ๑๐๐ หรือ ๑๒๕ คน

อากาศ

อากาศประเทศพะม่าร้อน ในฤดูฝนมีฝนตกมาก ฤดูแบ่งออก ๓ ฤดูเหมือนกับประเทศสยาม คือ ฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน

(๑) **ฤดูหนาว** ตั้งต้นแต่เดือนพฤศจิกายนไป จนถึงเดือนมีนาคม

(๒) **ฤดูร้อน** ตั้งต้นแต่เดือนเมษายนไป จนถึงเดือนพฤษภาคม

(๓) **ฤดูฝน** ตั้งต้นแต่เดือนมิถุนายนไป จนถึงเดือนตุลาคม

อากาศในประเทศพะม่าเกี่ยวกับลมที่พัดมาตามฤดูกาล ลมที่พัดมาตามฤดูนั้นมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ลมที่พัดมาจากตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นเหตุทำให้ฝนตกอย่างหนึ่ง และลมที่พัดมาจากตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นลมหนาวอย่างหนึ่ง

ลม พัด ตาม ฤดู กาล

(๑) **ลมฝน** ในเดือน มิถุนายน พระอาทิตย์ ย้อม ข้าว ไปอยู่ ทาง เหนือ ทำให้ ประเทศ อินเดีย และ ประเทศ ทิเบต ร้อน อากาศ ใน ประเทศ ทั้ง สอง นี้ ก็ ลอย ขึ้น สูง อากาศ เย็น จาก ทิศ ตะวัน ตก เฉียง ใต้ ก็ พัด เข้า ไป แทน ที่ แต่ อากาศ เย็น นี้ ได้ พัด ผ่าน มหา สมุท ซึ่ง มี ไอ น้ำ อยู่ ด้วย จึง หอบ เอา ไอ น้ำ นั้น มา ทำให้ เกิด เป็น ฝน ตก ใน ประเทศ พะม่า นับ เป็น ฤดู ฝน ตั้ง แต่ เดือน มิถุนายน ไป จน ถึง เดือน ตุลาคม ลม นี้ เรียก ว่า ลม ฝน หรือ ลม มรสม ตะวัน ตก เฉียง ใต้

(๒) **ลมหนาว** ในเดือน ธันวาคม พระอาทิตย์ ย้อม ข้าว ไป อยู่ ทาง ทิศ ใต้ ทำให้ แผ่น ดิน ส่วน ใต้ ร้อน อากาศ แถบ นั้น ก็ ลอย ขึ้น เบื้อง บน อากาศ เย็น ที่ อยู่ ทาง ตะวัน ออก เฉียง เหนือ ก็ พัด มา แทน ที่ ลม นี้ พัด ผ่าน มา บน พื้น แผ่น ดิน จึง ทำให้ ฝน ตก ใน ประเทศ พะม่า แต่ เพียง เล็ก น้อย นับ เป็น ฤดู หนาว ตั้ง แต่ เดือน พฤศจิกายน ถึง เดือน มีนาคม

(๓) เวลา ที่ อยู่ ใน ระหว่าง ลม พัด ตาม ฤดู ทั้ง ๒ ฤดู ที่ กล่าว มา นี้ นับ เป็น ฤดู ร้อน คือ ตั้ง แต่ เดือน เมษายน ถึง เดือน พฤษภาคม

ฝนตกในประเทศพะม่า

ประเทศพะม่าบางแห่งฝนตกมาก บางแห่งฝนตกน้อย แบ่งเขตรที่ฝนตกมากและน้อยออกได้เป็น ๕ เขตร ดังนี้

(๑) **เขตรฝั่งทะเลยะไข่และตะนาวศรี** เขตรนี้ฝนตกมาก ปีหนึ่งวัดน้ำฝนได้ราว ๒๐๐ นิ้ว ที่ฝนตกมากเช่นนี้ก็เพราะมีพืดภูเขาสูงอยู่ตามฝั่งทะเลกั้นเอาไอน้ำไว้ไอน้ำหนีไปไหนไม่ได้ ลอยขึ้นไปเบื้องบน ถูกความเย็นเลยรวมกันเข้าเป็นน้ำ กลายเป็นฝนตกลงมา

(๒) **เขตรพะม่าใต้** เขตรนี้ฝนตกบริบูรณ์ดีเหมือนกัน แต่ตกมากเพียงครึ่งหนึ่งของแถบฝั่งทะเลตะวันตก ปีหนึ่งวัดน้ำฝนได้ราว ๑๐๐ นิ้ว ฝนตกบริบูรณ์ในเขตรนี้เพราะเขตรนี้อยู่ใกล้กับทะเล และมีพืดภูเขาล้อมอยู่ด้วย

(๓) **เขตรอากาศแห้งในพะม่าเหนือ** เขตรนี้นับตั้งแต่เหนือเมืองแปรขึ้นไป จดกับส่วนใต้ที่อยู่ห่างจากเมืองชะเวโบลงมาเพียงเล็กน้อย ปีหนึ่งฝนตกวัดได้ประมาณ ๔๐ นิ้ว เขตรนี้ไม่มีภูเขามากเหมือนอย่างเขตรอื่นๆ ฝนจึงตกน้อย

(๔) **เขตรที่อยู่เหนือเขตรอากาศแห้ง** เขตรนี้อยู่

ในจังหวัดยาโมและจังหวัดมิตจีนา ฝนตกมากกว่าเขตร
อากาศแห้ง แต่ตกน้อยกว่าเขตรพะม่าใต้ ปีหนึ่งฝนตก
วัดได้ประมาณ ๗๐ นิ้ว

(๔) **เขตรเงี้ยวและเขตรภูเขาชิน** ทั้งสองเขตรนี้
ฝนตกบริบูรณ์ดี ปีหนึ่งฝนตกวัดได้ประมาณ ๘๐ นิ้ว

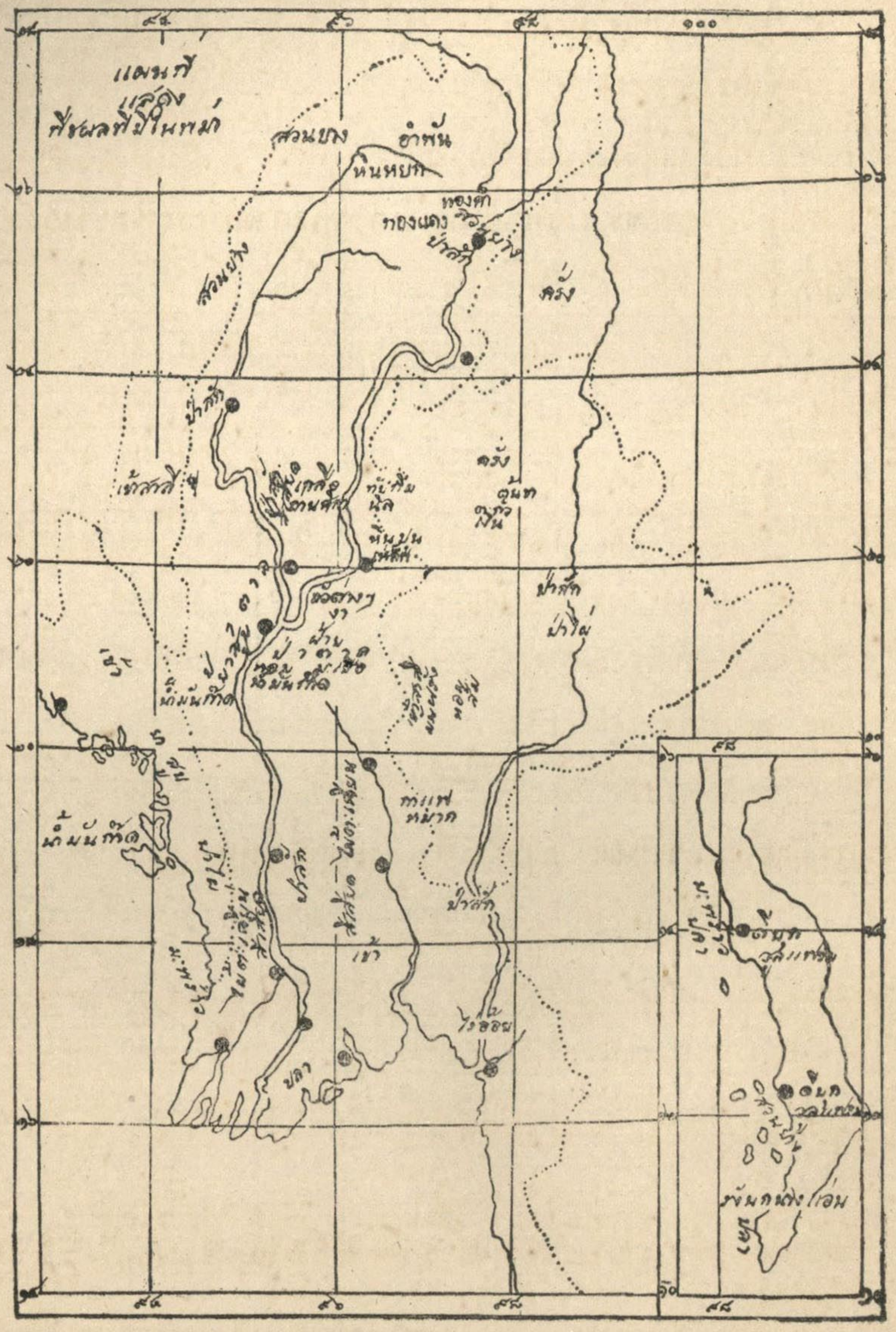
การ ทดน้ำ

เขตรอากาศแห้งในพะม่าเหนือ ปีหนึ่งฝนตกวัดได้
เพียง ๔๐ นิ้ว และเมื่อฝนตกลงมาแล้วก็ไหลลงไปตาม
แม่น้ำและลำธาร ทั้งกลายเป็นไอไปเสียบ้าง ไม่เหลืออยู่ใน
แผ่นดินพอที่พฤกษชาติจะงอกงามได้ ดังนั้นพลเมืองจึง
ต้องทดน้ำไว้ทำการเพาะปลูก การทดน้ำนั้นบางแห่งก็ใช้
ลำคลองสำหรับขุดเขัดน้ำเข้าออก บางแห่งก็ขังน้ำไว้ในถัง
หรือบ่อ แล้วเขัดระบายน้ำเข้าไปในแผ่นดินที่ทำการเพาะปลูก
ในประเทศพะม่ามีที่ขังน้ำสำหรับใช้ในการทดน้ำประมาณ
๓๐,๐๐๐ แห่ง

มีจังหวัดที่ทำการทดน้ำอยู่ ๔ จังหวัด คือ

(๑) จังหวัดชะเวโบ จังหวัดนี้ทำการทดน้ำจากแคว
เยอูมีลำคลองและทางน้ำสำคัญรวมกันยาวมากกว่า ๑๐๐๐ ไมล์

ภูมิศาสตร์ ประเทศ พะม่า

(๒) จังหวัดมัณฑเล

(๓) จังหวัดเจ๊าแส

จังหวัดมัณฑเลและเจ๊าแสทำการทดน้ำจากแม่น้ำเล็กๆ ซึ่งไหลมาจากอาณาเขตรเงี้ยว ลำคลองที่อยู่จังหวัดเจ๊าแสได้ขุดเมื่อ ๘๐๐ ปีมาแล้ว

(๔) จังหวัดมินบู จังหวัดนี้ทำการทดน้ำจากแควสะลิน แควมอนและแควแมน

นอกจากจังหวัดทั้ง ๔ ที่กล่าวมาแล้วนี้ ยังมีการทดน้ำอยู่รอบบริเวณจังหวัดเมกทีลา จังหวัดตาสี จังหวัดเบี้ยวปวย และจังหวัดยะเมถินอีกด้วย

ภาคที่ ๓

พืชผลที่เกิดขึ้นในประเทศ

พืชผลที่เกิดขึ้นในประเทศพะม่าแบ่งออกได้ ๓ อย่าง คือ พืชอย่างหนึ่ง สัตว์อย่างหนึ่ง โลหธาตุอย่างหนึ่ง พืชและสัตว์นั้นได้แก่สิ่งมีชีวิตเช่นต้นไม้ผักหญ้าและสัตว์ทั้งหลาย มีอยู่ตามเรือกสวนไร่นาบ้าตงทั่วไป

โลหธาตุมีอยู่ในแผ่นดินและภูเขา โลหธาตุบางอย่างก็เป็นของเหลวเช่นน้ำมันก๊าด บางอย่างก็เป็นของแข็งเช่นถ่านศิลา

มนุษย์มีความสามารถเพาะปลูกและผะสมสัตว์ให้มากได้และแห่งใดไม่มีพืชและสัตว์อยู่มาแต่เดิม ก็เพาะปลูกและผะสมให้มีขึ้นได้ แต่ส่วนโลหธาตุนั้นมีจำนวนจำกัดและมีอยู่เป็นที่เป็นแห่ง

(๑) พืชในประเทศพะม่านั้นมีคล้ายกับพืชในสยาม มีทั้งที่เพาะปลูกและเกิดงอกงามขึ้นเองตามธรรมดา

(ก) มีข้าว ข้าวโพด ข้าวสาลี งา ถั่ว ข้าวละมานถั่วลิสง ฝ้าย ยาสูบ หมาก ชา กาแฟ และน้ำตาล

(ข) ผัก มีมะเขือเทศ มะเขือขาว หัวหอม แตงกวา พักทอง กะหล่ำปลี มันฝรั่ง

(ค) ผลไม้ มีกล้วย มะม่วง ฝรั่ง มะนาว ส้ม น้อยหน่า สำปะรด ขนุน ทุเรียน แตงโม แตงไท มะพร้าว

(ง) ในป่า มีไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้แดง ไม้ไผ่ ต้นยาง สีเสียด ครั่ง*

ข้าว ข้าวเป็นธัญญาหารสำคัญของพะม่า เพาะปลูกกันมากในพะม่าใต้ ตามแผ่นดินที่อยู่ปากแม่น้ำและที่ราบ

* ครั่งเป็นวัตถุชนิดหนึ่งซึ่งได้จากครั่งหรือมดชนิดหนึ่ง.

ตามริมฝั่งทะเล ในพะม่าเหนือส่วนใดมีการทดน้ำ พลเมืองก็ทำนามากเหมือนกัน ข้าวในประเทศพะม่ามีมาก ถึงกับเหลือใช้ในประเทศเอง ส่งออกไปขายต่างประเทศเช่นประเทศอินเดีย เกาะชะวา ประเทศอังกฤษ และประเทศอื่น ๆ อีกหนึ่งมีจำนวนเป็นอันมาก เมืองท่าสินค้าสำคัญที่ส่งข้าวออกไปขายนั้นคือเมืองร่างกุ้ง เมืองพะสิม เมืองเมาะลำเลิง และเมืองอาขาบ เพราะจังหวัดเหล่านี้พลเมืองทำนากันมาก เมืองร่างกุ้งส่งสินค้าข้าวออกไปขายต่างประเทศมากกว่าเมืองท่าสินค้าอื่น ๆ ในโลก นอกจากสินค้าข้าวประเทศพะม่ายังได้ส่งรำข้าวออกไปขายต่างประเทศอีกเป็นอันมาก รำข้าวนี้ต่างประเทศซื้อไปเลี้ยงปสุสัตว์

ข้าวโพด ข้าวโพดนี้นปลูกกันทั่วไปในประเทศพะม่า

ข้าวสาลี ข้าวสาลีปลูกกันตามแถบภูเขาชินและเขตรแดนเงี้ยว เพราะแถบเหล่านี้อากาศหนาวมีฝนตกเพียงเล็กน้อย

งา ถั่วต่าง ๆ มีอยู่มากในแถบที่มีอากาศแห้ง เพราะพืชเหล่านี้ต้องการน้ำฝนแต่เพียงเล็กน้อยก็งอกงามได้

(ก) ข้าวละมานใช้เป็นอาหาร มีอยู่ในประเทศพะม่าแต่ไม่ถึงกับเป็นสินค้าส่งออกไปขายต่างประเทศ

(ข) ถั่วต่างๆ นั้นส่งออกไปขายต่างประเทศ ปีหนึ่งมีจำนวนมากเหมือนกัน

(ค) งา เขาเอาเมล็ดมาบีบเอาน้ำมัน น้ำมันชนิดนี้ใช้ปรุงอาหารรับประทาน กากที่เหลืออยู่ให้สัตว์กิน เมล็ดงานี้ไม่ได้ส่งเป็นสินค้าออก

(ง) ถั่วลิสง นอกจากต้มและขั้วรับประทาน เขาบีบเอาน้ำมันจากถั่วลิสงส่งเป็นสินค้าขาออกสำหรับทำสะบู่

ฝ้าย พลเมืองพะม่าปลูกต้นฝ้ายกันมากตามแถบที่มีอากาศแห้งแล้ง มีโรงหีบฝ้ายตั้งอยู่ที่เมืองเมียนย้น เมืองตะเย็ตเมียว และเมืองอาลานเมียว โรงหีบฝ้ายเหล่านี้หีบเอาปุยฝ้ายออกจากเม็ดฝ้าย ทำเป็นกลุ่มฝ้ายใหญ่ส่งเป็นสินค้าออกไปต่างประเทศ

แผ่นดินส่วนอื่นๆ บางแห่ง พลเมืองพะม่าก็ปลูกต้นฝ้ายเหมือนกัน และมีการปั่นฝ้ายทอผ้าอยู่ในแถบนั้นด้วย

ยาสูบ มีอยู่มากในมณฑลยะไข่ และจังหวัดปะคกกู พลเมืองมักปลูกกันตามริมฝั่งแม่น้ำ และตามเกาะที่อยู่ในลำแม่น้ำในฤดูแล้งเมื่อน้ำลด เช่นเดียวกับที่เมืองกาญจนบุรี และเพ็ชรบูรณ์ของเรา

หมาก ต้นหมากนี้มีอยู่ในแถบที่มีฝนตกมาก

ตามแผ่นดินที่มีอากาศอบอุ่นในจังหวัดตองอู กับแผ่นดินส่วนอื่น ๆ ในพะม่าใต้

ต้นชา ต้นชาปลูกกันมากในเขตรแดนเงี้ยว แต่ใบชาชนิดนี้โตกว่าใบชาจีน แล้วทำเป็นใบชาสองชนิด ชนิดหนึ่งเรียกว่าเมี่ยง คือเอาใบชามาหมักอย่างที่ไทยเหนือแถบมณฑลพายัพกินกัน กับใบชาขั้วอย่างที่เราชงน้ำร้อนดื่มกันอยู่ทุกวันนี้ คนพวกปลองอยู่แถบนี้ก็ได้ปลูกต้นชา และทำใบชาด้วยเหมือนกัน

กาแฟ ปลูกกันตามภูเขาในจังหวัดตองอู

น้ำตาล น้ำตาลนี้ได้มาจากต้นไม้สองชนิด คือ ต้นอ้อยและต้นตาล ต้นอ้อยนั้นมีอยู่ทั่วไปในประเทศ แต่ที่จังหวัดตะโถงมีมากกว่าที่อื่น ๆ น้ำตาลที่ได้จากต้นตาลนั้นทำกันมากในแถบที่มีอากาศแห้งแล้ง

ผัก มะเขือเทศ หอม ปลูกกันมากในแถบที่มีอากาศแห้งแล้งตามริมฝั่งแม่น้ำ และส่วนอื่น ๆ ก็ปลูกบ้างเหมือนกัน

มะเขือขาว แตงกวา ฟักทอง กะหล่ำปลี เหล่านี้มีอยู่ทั่วไป

ผลไม้ (ก) กล้วยมีอยู่ตามส่วนต่าง ๆ ทั่วไป มีที่

ยาง ต้นยางอินเดียรับเบอร์มีอยู่ที่ลุ่มหุบกอง และแผ่นดินผ่ายเหนือในจังหวัดทะวายและมะริดกับแผ่นดินส่วนอื่น ๆ ต้นยางชอบแผ่นดินอบอ่นและลุ่มน้ำที่เบียกชื้น แผ่นดินที่จังหวัดมะริดเหมาะสำหรับปลูกต้นยางมาก มีสวนยางอยู่ที่จังหวัดมะริดกับหมู่เกาะใกล้เคียง และในจังหวัดชวยหยิน จังหวัดตองอู และจังหวัดตนเต

สีเสียด ต้นสีเสียดมีอยู่ในป่าจังหวัดแปรกับป่าที่ใกล้เคียงจังหวัดแปร พวกชินทำสีเสียดมาก ครั้งแรกเขาตัดต้นสีเสียด เอาแก่นไม้สีเสียดมาสับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ใส่หม้อตั้งไฟเคี่ยว ยางสีเสียดก็ไหลออก ครั้นปล่อยไว้ให้เย็น ยางสีเสียดก็จับกันเข้าเป็นก้อนแข็ง แล้วส่งเป็นสินค้าออกไปประเทศอังกฤษ ต้นสีเสียดนี้เขาใช้ย้อมผ้าและฟอกหนัง

นอกจากต้นไม้ที่กล่าวมานี้ ยังมีต้นไม้อื่น ๆ สำหรับใช้เป็นพืนอยู่อีกหลายชนิด

(๒) **สัตว์** สัตว์ในประเทศพะม่ามีเหมือนกับสัตว์ที่มีอยู่ในประเทศสยาม คือ ช้าง ม้า โค กระบือ สุกร แพะแกะ ฯลฯ ช้างใช้สำหรับงัดและลากซุง ม้าใช้สำหรับขับขี่อยู่ในเมืองที่มีถนนหนทาง ม้าพะม่าและม้าเงี้ยวก็อย่างเดียวกับม้าไทย แต่มีขนาดใหญ่ล่ำสันดี โคกระบือใช้สำหรับ

ไถนาและลากเกวียน กระบือนั้นโดยมากใช้กันอยู่ในพะม่าใต้ ซึ่งแผ่นดินเขียกแฉะ สุกรมีอยู่มาก แพะมีอยู่ประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ ตัว แต่แกะมีอยู่น้อย

ในป่าดงมีสัตว์อยู่มากและหลายชนิด เช่น เสือต่าง ๆ ช้าง หมี กวาง กระบือเถื่อน และสุกรเถื่อน เสือเอาโคกระบือไปกินปีหนึ่งนับจำนวนได้ตั้งพันตัว งูพิษมีชุมในแถบอากาศแห้งแล้ง ภัดคนและโคกระบือตายคิดเฉลี่ยในสัปดาห์หนึ่งมากกว่า ๑๑๐ ศพ

นกต่าง ๆ มีอยู่ทั่วไป มีทั้งนกที่หากินตามป่าและนกที่หากินตามน้ำ

ตามแม่น้ำและฝั่งทะเลมีปลาชุกชุม ลำแม่น้ำบางสายมีตะโขงและจรเข้ด้วย จรเข้มีชุมในลำแม่น้ำจังหวัดมะริด

(๓) **โลหธาตุ** โลหธาตุนั้นแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ โลหธาตุที่มีประโยชน์โดยตรง และโลหธาตุที่ใช้สำหรับทำเครื่องประดับ

โลหธาตุที่มีประโยชน์โดยตรงนั้นมีจำนวนอยู่มาก ส่วนโลหธาตุที่ใช้สำหรับทำเครื่องประดับมีอยู่น้อย

(ก) โลหธาตุที่ใช้เป็นประโยชน์โดยตรงนั้น คือ น้ำมัน

จังหวัดพะสิมมากกว่าที่อื่น ๆ กล้วยที่ขึ้นชื่อว่าดีนั้นมีอยู่ที่เมืองเมาะลำเลิง

(ข) มะม่วง มีมากในมณฑลอีระวะดี และมณฑลมัณฑเล มะม่วงที่ขึ้นชื่อว่าดีนั้นมีในจังหวัดมัณฑเล

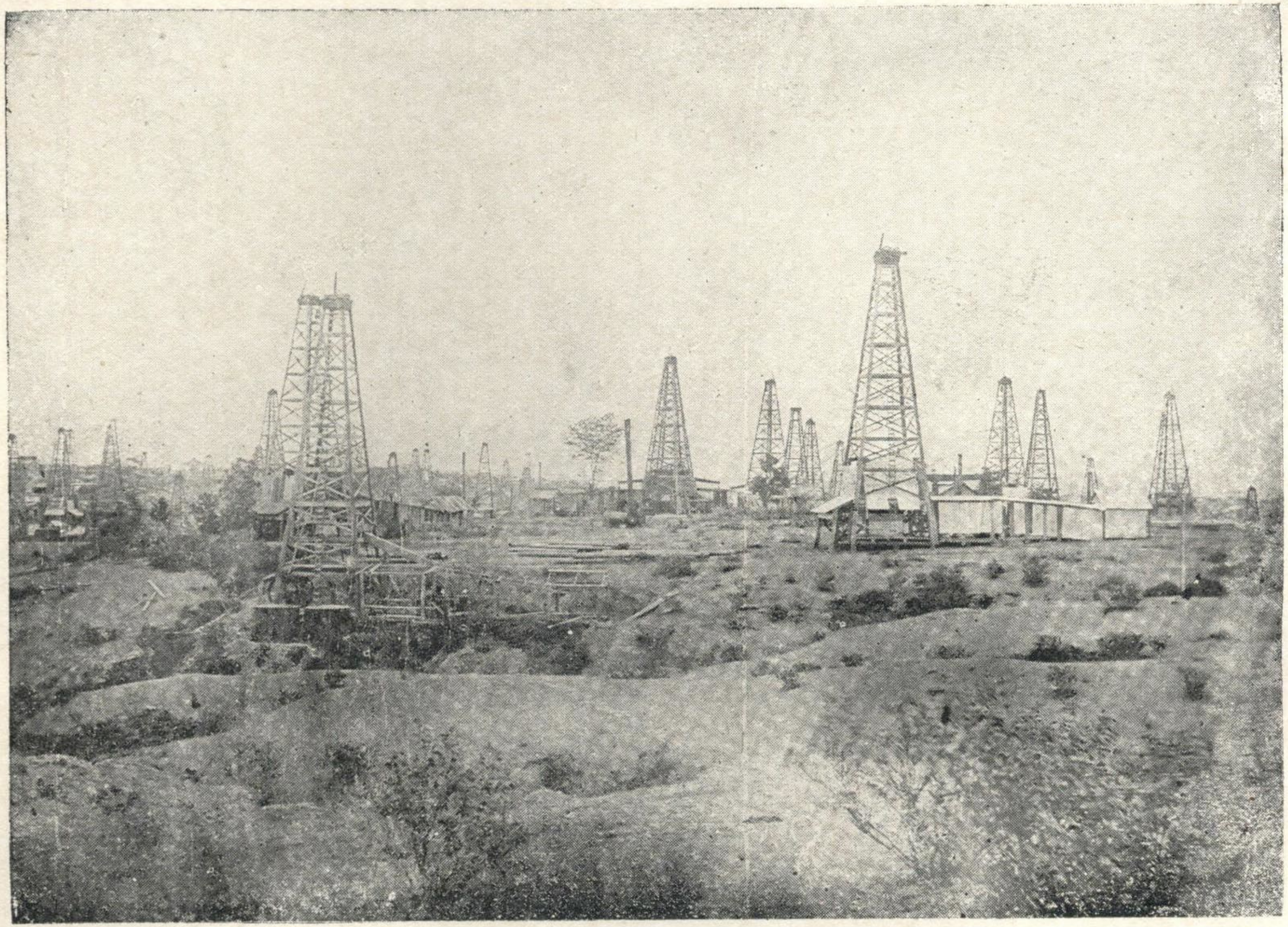
(ค) ส้ม มีในพะม่าใต้ และแผ่นดินตามลุ่มแม่น้ำที่อยู่ในเขตรแดนเงี้ยวส่วนใต้

(ง) สำปะรด มีในพะม่าเหนือและพะม่าใต้ ขึ้นในทำเลที่แผ่นดินไม่สู้อุดมนัก

(จ) มะพร้าว เป็นต้นไม้ชอบอากาศทะเล มีอย่างมากในหมู่เกาะตามฝั่งทะเล และในแผ่นดินเกาะสันดอนที่อยู่ปากแม่น้ำ

ป่าไม้ ประเทศพะม่ามีป่าไม้อยู่หลายแห่ง ป่าไม้เหล่านี้มักอยู่ตามตำบลที่ฝนตกชุก และตามภูเขา

ไม้สัก มีอยู่ในป่าทั่วไป เป็นไม้ที่แข็งและทนทานไม่ผุง่าย ปลวกและตัวแมลงอื่น ๆ ไม่ใคร่ทำอันตราย เพราะมียางชนิดหนึ่งอยู่ในเนื้อไม้ป้องกันสัตว์ได้ ไม้สักเป็นสินค้าออกสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ แพซุงไม้สักล่องมาตามลำแม่น้ำไปยังเมืองร่างกุ้ง และเมืองเมาะลำเลิง แล้วบรรทุกเรือกลไฟส่งไปขายประเทศอินเดีย และประเทศอื่น ๆ

บ่อน้ำมันก๊าด เมืองยีนางยอง

ก๊าด เหล็ก ทองแดง ตะกั่ว ดีบุก วูลแฟรม ถ่านศิลา หินปูน เกลือ

(ข) โลหธาตุที่ใช้สำหรับทำเครื่องประดับ มีทองคำ ทับทิม นิล อำพัน แก้วหยก

บ่อน้ำมันก๊าดมีที่จังหวัดยีนางยอง, ยีนางยัต (Yenangyat) สินกู (Singu) และมินบู กับเกาะชีดูบาและเกาะแรมรี มีท่อน้ำมันก๊าดผ่างจากจังหวัดยีนางยองไปยังจังหวัดสิเรียมใกล้กับเมืองร่างกุ้ง น้ำมันก๊าดได้ไหลไปตามท่อนี้ โรงงานใหญ่สำหรับทำน้ำมันก๊าดและโรงงานทำเทียนไขตั้งอยู่ที่จังหวัดสิเรียม ที่ตำบลแดนีดอ (Daneedaw) ก็มีโรงงานเล็กสำหรับทำน้ำมันก๊าดและโรงงานทำเทียนไขเหมือนกัน

น้ำมันก๊าดและเทียนไข ส่งออกไปขายในประเทศอินเดียและประเทศต่าง ๆ ในทิศตะวันออกบ้างหนึ่งมีจำนวนเป็นอันมาก

เหล็ก มีที่จังหวัดมัณฑเล

ทองแดง มีที่จังหวัดมิตจีนา

ตะกั่ว มีมากในเขตรแดนเงี้ยวผ่ายเหนือ โรงงานถลุงแร่ตะกั่วตั้งอยู่ที่ตำบลนัมตุใกล้กับตำบลแมนป่วย (Manpwe)

ซึ่ง อยู่ ที่ ทาง รถไฟ ผ่าน ไป ไม่ สู้ ห่าง จาก เมือง ลาเชียว นัก ปี หนึ่ง พะม่า ส่ง ตะกั่ว ไป ประเทศ อังกฤษ เป็น จำนวน มาก

ดีบุก มี ที่ จังหวัด มะริด และ จังหวัด ทะวาย ส่ง เป็น สินค้า ออก ไป ยัง ประเทศ อังกฤษ

วูลแฟรม เป็น แร่ ที่ พบ ใหม่ ใน พะม่า มี อยู่ ใน จังหวัด มะริด และ จังหวัด ทะวาย ใช้ ผะสม เหล็ก ให้ เป็น เหล็ก กล้า สำหรับ ทำ มีด พร้า และ เครื่อง ผ่า ตัด ต่าง ๆ กับ ใช้ ต่อ เรือ รบ ด้วย แร่ วูลแฟรม นี้ เป็น สินค้า ออก อย่าง หนึ่ง ที่ ส่ง ไป ยัง ประเทศ อังกฤษ

แร่ ดีบุก และ วูลแฟรม ทั้ง ๒ ชนิด นี้ ใน เขตร แดน เงี้ยว ฝ่าย ใต้ ก็ มี เหมือน กัน

ถ่านศิลา, เกลือ มี ใน จังหวัด ชะเวโบ

หินปูน มี ที่ ตำบล ย วาทอง (Ywataung) ซึ่ง อยู่ ใกล้ กับ จังหวัด มัณฑเล แห่ง หนึ่ง และ ตำบล อื่น ๆ

เกลือ มี ใน จังหวัด กะตา และ จังหวัด สะไก

ทองคำ มี ใน จังหวัด มิตจีนา และ ตาม ลำ แม่น้ำ ต่าง ๆ เป็น แร่ ที่ ปน อยู่ กับ ดิน ทราย และ หิน

เงิน มี อยู่ ใน เขตร แดน เงี้ยว ฝ่าย เหนือ มัก ปน อยู่ กับ แร่ ตะกั่ว

ทับทิม นิล แร่เหล่านี้มีอยู่ที่ตำบลโมก๊กในจังหวัดรูบีไมนส์

อำพัน มีที่ตำบลลุ่มหูกอง เป็นยางต้นไม้ฝังจมอยู่ในแผ่นดิน นานเข้าก็เลยแข็งและชักเป็นมัน

หินหยก หินหยกเป็นหินสีเขียว มีอยู่ในจังหวัดมิตจีนา ส่งไปเชียรไนและขัดเงาที่เมืองมัณฑเล แล้วส่งเป็นสินค้าออกไปขายที่เมืองจีน

หัตถกรรม

พลเมืองพะม่าทำการหัตถกรรมอย่างบ้านเรือนของตนเองเกือบทั่วไป ของที่ทำขึ้นนั้นมีดังนี้

(๑) **บุหรี่** การมวนบุหรี่ด้วยใบยาอย่างที่เราเรียกกันว่าบุหรี่พะม่านั้น ทำกันอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทั่วไป

(๒) **กะบี** ทำที่จังหวัดเหยียวดง และจังหวัดต่าง ๆ ซึ่งตั้งอยู่ที่แผ่นดินสันดอนปากแม่น้ำ ปลาเค็มและปลาต่าง ๆ ทำที่จังหวัดมะริด

(๓) เครื่องทำด้วยไหม ทำในจังหวัดต่อไปนี้ มัณฑเล อมรปุระ แปร ชะเวตอง เมาะลำเลิง ทะวาย มะริด อาราย

การที่จังหวัดมัณฑเลและอมรปุระมีการทำไหมนั้น ก็เพราะว่าได้รับไหมดิบที่ส่งมาจากเมืองจีนโดยทางบกสะดวก

(๔) **ร่ม** ร่มที่ทำด้วยฝีมืออย่างดี ทำกันที่เมืองพะสิม ร่มธรรมดาสามัญทำกันที่จังหวัดมัณฑเลและตำบลอื่น ๆ

(๕) **รองเท้า** รองเท้าอย่างพะม่าทำกันมากที่เมืองมัณฑเล ตำบลอื่น ๆ ก็มีทำเหมือนกัน

ร่มและรองเท้าชาวพะม่านำมาขายหน้าเทศกาลไหว้พระพุทธบาทที่จังหวัดสระบุรีทุกปี

(๖) **เครื่องดิน** เครื่องดินทำที่เมืองพะโค เมืองภุกาม เมืองตนเต และตำบลอื่น ๆ โอ่งไหที่นับว่าดีนั้นทำกันที่เมืองพะโค

(๗) **เครื่องที่ทำด้วยงา, ไม้ และเงิน**

(ก) มีการแกะสลักงาช้างที่เมืองเมาะลำเลิง

(ข) มีการทำช่างไม้ต่าง ๆ ที่จังหวัดร่างกุ้ง

(ค) มีการทำเงินรูปพรรณที่จังหวัดร่างกุ้งและมัณฑเล

(๘) **เครื่องลงรัก** ตำบลที่ทำเครื่องลงรักนั้นอยู่ที่จังหวัดภุกาม และตำบลอื่น ๆ ที่อยู่รอบจังหวัดนี้

(๙) **ฆ้อง** ฆ้องนั้นหล่อกันที่เมืองมัณฑเล

(๑๐) **รูปทำด้วยศิลายวง** ทำที่เมืองมัณฑเล เพราะว่าศิลาอ่อนสีขาวเรียกว่าศิลายวง มีเป็นจำนวนมากอยู่ใกล้กับจังหวัดนี้ และเขามักทำพระพุทธรูปที่ส่งมาเมืองเราก็มีมาก

นอกจากการหัตถกรรมของพลเมืองที่ทำกันอยู่ตามบ้านเรือนดังกล่าวมาแล้ว ยังมีจำนวนโรงงานต่าง ๆ เช่น โรงเลื่อยจักร์ โรงสีข้าวด้วยเครื่องจักร์อีกมาก ซึ่งเป็นของชาวยุโรป และชาติอื่น ๆ ชาวอินเดียเป็นกรรมกรอยู่ตามโรงงานประมาณ ๕๐,๐๐๐ คน โรงงานเหล่านั้นมีดังนี้

(๑) โรงสีข้าวด้วยเครื่องจักร์มีประมาณ ๑๖๐ โรง

(๒) โรงเลื่อยจักร์มีประมาณ ๘๐ โรง

จำนวนโรงสีข้าวด้วยเครื่องจักร์และโรงเลื่อยจักร์ตั้งอยู่ที่จังหวัดร่างกุ้งมากกว่าจำนวนโรงสีข้าวด้วยเครื่องจักร์และโรงเลื่อยจักร์ในประเทศพะม่าทั้งหมดครึ่งหนึ่ง

(๓) โรงงานทำน้ำมันก๊าดและโรงงานทำเทียนไขมีอยู่ที่จังหวัดสิเรียมและแดนีดอใกล้กับเมืองร่างกุ้ง

(๔) โรงงานทำไม้ขีดไฟตั้งอยู่ใกล้กับเมืองร่างกุ้ง ที่เมืองมัณฑเลก็มีโรงงานทำไม้ขีดไฟอยู่โรงหนึ่งเหมือนกัน

(๕) โรงหีบฝ้ายและโรงทำน้ำมันลูกไม้ด้วยเครื่องจักร์

ตั้ง อยู่ ที่ เมือง เมียน,ยัน เมือง ตะเย็ต เม้ยว และ เมือง อาลาน เม้ยว

พาณิชย การ

ประเทศ พะม่า ทำ การ ค้า ขาย กับ ประเทศ ต่าง ๆ หลาย ประเทศ แต่ ทำ การ ค้า ขาย กับ ประเทศ อังกฤษ มาก กว่า ประเทศ อื่น ๆ

สินค้าขาออก สินค้า ขา ออก ที่ สำคัญ มี ข้าว เมล็ด ถั่ว ต่าง ๆ ฝ้าย หนัง สัตว์ ตะกั่ว วูล แฟรม ไม้ สัก ยาง และ สีเสียด

สินค้าขาเข้า สินค้า ขา เข้า ที่ สำคัญ มี ผ้า ด้าย ผ้า ขน สัตว์ รองเท้า เกลือ เครื่อง อาหาร ต่าง ๆ เช่น ขนมปั้ง เนย นม กระป๋อง เครื่อง จักร์ สำหรับ ใช้ ในโรง เครื่อง จักร์ และ เครื่องใช้ ใน การ รถไฟ

สินค้า ที่ ประเทศ พะม่า ส่ง ออก ไป ประเทศ อังกฤษ มี ข้าว รำ ข้าว เมล็ด ถั่ว ต่าง ๆ ฝ้าย ไม้ สัก สีเสียด ตะกั่ว วูล แฟรม ดีบุก เงิน ทับทิม และ นิล

สินค้า ที่ ประเทศ อังกฤษ ส่ง มา ประเทศ พะม่า มี ผ้า ด้าย ผ้า ขน สัตว์ ด้าย เครื่อง จักร์ เย็บ ผ้า รองเท้า อาหาร ต่าง ๆ

เครื่องมือสำหรับใช้ในบ้าน และเครื่องผ่าตัดต่าง ๆ เครื่องจักร์สำหรับใช้ในโรงเครื่องจักร์ และเครื่องใช้ในการรถไฟ รถยนตร์และรถจักรยาน

ถ้าสังเกตสินค้าที่แลกเปลี่ยนกันระหว่างประเทศพะม่ากับประเทศอังกฤษจะเห็นว่าต่างกัน สินค้าที่ประเทศพะม่าส่งไปประเทศอังกฤษเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในพื้นบ้านเมืองพะม่าเอง ไม่ใช่เป็นของที่ทำด้วยฝีมือ ส่วนสินค้าที่ประเทศอังกฤษส่งมาประเทศพะม่าเป็นของที่ทำด้วยฝีมือ การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุเหล่านี้

(๑) ประเทศพะม่าเป็นประเทศที่มีอาณาเขตรใหญ่ มีพลเมืองอยู่น้อย พื้นแผ่นดินในประเทศอุดมสมบูรณ์ ทำการเพาะปลูกสะดวกและได้ผลมากเหลือใช้ในประเทศ

(๒) พลเมืองพะม่าซื้อสินค้าที่ทำขึ้นในประเทศอังกฤษได้ถูกกว่าที่จะทำขึ้นเองในบ้านเมือง

(๓) ประเทศอังกฤษเป็นประเทศที่มีอาณาเขตรเล็กมีผู้คนอยู่หนาแน่น

(๔) ประเทศอังกฤษมีแร่เหล็ก และถ่านศิลามาก ทำเครื่องจักร์ได้สะดวก ดังนั้นประเทศอังกฤษจึงทำการหัตถกรรมขายได้ราคาถูก

สินค้าที่ ประเทศ พะม่า ส่งไป ประเทศ อินเดีย มี จำนวน มาก นั้น คือ ข้าว เมล็ดถั่วต่าง ๆ ไม้สัก น้ำมันก๊าด และเทียนไข

สินค้าที่ ประเทศ อินเดีย ส่ง มา ประเทศ พะม่า คือ ภระสอบ ป่าน ใส่ ข้าว สาร ส่ง มา จาก เมือง กาลักกะตา ด้าย และ ผ้าผ้าย ส่ง มา จาก เมือง บอมเบ ใบชา ส่ง มา จาก มณฑล อัสซัม เนย อ่อน ส่ง มา จาก เมือง บอมเบ เนย แข็ง ส่ง มา จาก เมือง กาลักกะตา และ เมือง มัทราฐู ยาสูบ ส่ง มา จาก เมือง มัทราฐู ถ่าน ศิลา ส่ง มา จาก เมือง เบงกล่า แพะ และ ไก่ ส่ง มา จาก เมือง จิตตะกอง

พะม่า ส่ง ข้าว ไป ขาย ที่ เกาะ ชะวา ปีหนึ่ง มี จำนวน มาก เกาะ ชะวา ได้ ส่ง น้ำตาล มา ขาย ประเทศ พะม่า ปีหนึ่ง ก็ มาก เหมือน กัน

พะม่า ส่ง ข้าว น้ำมันก๊าด และ เทียนไข ไป ขาย ยัง ประเทศ ญี่ปุ่น แล้ว ประเทศ ญี่ปุ่น ส่ง ไหม ไม้ ขีดไฟ และ สินค้า ต่าง ๆ มา ขาย ใน ประเทศ พะม่า

การ ค้าขาย ทาง บก

ประเทศ พะม่า นอก จาก ทำการ ค้าขาย กับ ประเทศ ต่าง ๆ ทาง ทะเล แล้ว ยัง ทำ การ ค้าขาย ทาง บก กับ เขตร แดน ที่ อยู่ ตาม แถบ ภูเขา ซึ่ง เป็น ส่วน หนึ่ง ของ พะม่า และ ค้าขาย กับ

ประเทศจีน ประเทศสยามอีกด้วย การนำสินค้าไปมาค้าขาย กันก็ใช้โคต่างเป็นพื้น

เขตรแดนที่อยู่แถบภูเขานั้น คือ

(๑) เขตรแดนเงี้ยวฝ่ายเหนือ

(๒) เขตรแดนเงี้ยวฝ่ายใต้

(๓) เขตรภูเขาชิน

(๔) เขตรภูเขาปะคกกูชิน

ได้กล่าวมาแต่ต้นแล้วว่าเขตรแดนเหล่านี้อังกฤษยอมให้หัวหน้าของพลเมืองปกครองกันเอง แต่หัวหน้าเหล่านี้อยู่ใต้อำนาจของรัฐบาลพะม่า หัวหน้าเงี้ยวนั้นเรียกว่าสอบัว (Sawbwas) ไทยเราเคยเรียกหัวหน้าผู้ปกครองเมืองไทยใหญ่ว่าเจ้าฟ้าเมืองนั้นเจ้าฟ้าเมืองนี้ เช่นเจ้าฟ้าเมืองจี้ เจ้าฟ้าไทยใหญ่เมืองคังเป็นต้น

เขตรแดนเงี้ยวเหล่านี้มีหัวเมืองอยู่ประมาณ ๖๐ หัวเมือง บางเมืองก็เล็กมีพลเมืองเพียงสองสามร้อยคน บางเมืองก็ใหญ่และสำคัญ ในเขตรภูเขาชินแห่งเดียวมีหัวหน้าปกครองอยู่ในตำบลต่างๆ หลายคน

พลเมืองตามแถบภูเขาเหล่านี้มีรวมด้วยกันประมาณ

๑,๕๐๐,๐๐๐ คน พลเมือง ใน พะม่า แท้ มี ประมาณ ๑๐,๕๐๐,๐๐๐ คน ประเทศ พะม่า ทั้ง หมด จึง มี พลเมือง รวม กัน ประมาณ ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ คน

ใน ดิน แดน เหล่า นี้ มี ภูเขา มาก แต่ ใน ระหว่าง ภูเขา มี แผ่น ดิน เป็น เนิน สูง ราบ ฝน ตก ชุก ทำ การ เพาะ ปลูก พืช ต่าง ๆ เช่น ข้าว ข้าว สาลี ได้ งอก งาม บริบูรณ์ ดี มี หญ้า ขึ้น อยู่ งอก งาม สำหรับ เป็น อาหาร ม้า โค กระบือ แพะ แกะ และ ระหว่าง หุบ เขา ก็ ทำ การ เพาะ ปลูก ได้ นอก จาก นี้ ตาม ภูเขา ยัง มี ไม้ ต่าง ๆ และ แร่ อีก ด้วย

สินค้า ใน แดน เงี้ยว ที่ ส่ง มา พะม่า คือ

ตะกั่ว เงิน ซึ่ง ทำ การ ถลุง ที่ ตำบล น้ำมตุ ใน เขตร แดน เงี้ยว ฝ่าย เหนือ ไม้ สัก และ ไม้ ไผ่ ทำ เป็น แพ ล่อง ลง มา ตาม ลำ แม่น้ำ สาละวิน โค กระบือ หนัง สัตว์ ใบ ชา ส้ม มัน ฝรั่ง และ หัว หอม

สินค้า ที่ พะม่า ส่ง ไป ใน แดน เงี้ยว คือ

ผ้า ด้าย เส้น ด้าย ไหม เกลือ กะปิ หมาก น้ำมัน ก๊าด เมือง ยา โม และ เมือง มัณฑเล เป็น เมือง สูนย์ กลาง ทำ การ ค้า ขาย กับ เขตร แดน เงี้ยว ฝ่าย เหนือ

เมืองเบี้ยวขวย และเมืองตองอูเป็นเมืองสูนย์กลางทำการค้าขายกับแดนเงี้ยวฝ่ายใต้

สินค้าที่พะม่าและเงี้ยวได้รับจากพวกกะเหรี่ยง คือ โค กระบือ ม้า ช้าง ไม้สัก และไม้ไผ่ เมืองตองอูและเมืองผาปูนเป็นสูนย์กลางทำการค้าขายกับพวกกะเหรี่ยง.

พะม่าทำการค้าขายกับพลเมืองที่อยู่ในเขตรภูเขาชินและเขตรภูเขาปะคกภูชินเพียงเล็กน้อย

สินค้าที่ส่งมาจากประเทศจีนโดยทางบก คือ ไหมดิบ ใยชา โค กระบือ แพะ ม้า ไก่ หนังสัตว์

สินค้าที่ประเทศพะม่าส่งไปประเทศจีนฝ่ายใต้ เป็นสินค้าอย่างเดียวกับสินค้าที่ส่งไปแดนเงี้ยว กับมีสินค้าหินหยกอีกด้วย เมืองบาโมเป็นสูนย์กลางใหญ่ทำการค้าขายกับประเทศจีน

สินค้าที่ประเทศสยามส่งไปประเทศพะม่า คือ โค กระบือ ช้าง ผ้าไหม

สินค้าที่ประเทศพะม่าส่งมาประเทศสยาม เป็นสินค้าอย่างเดียวกับสินค้าที่พะม่าส่งไปในแดนเงี้ยว เมืองผาปูนและเมืองเมาะลำเลิงเป็นเมืองสูนย์กลางทำการค้าขายกับประเทศสยาม

เมืองที่เป็นสูนย์กลางในการค้าขายกับประเทศต่าง ๆ นั้นมักตั้งอยู่ในที่ที่จะมาจากแห่งอื่น ๆ ได้สะดวก คือตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำหรือทางรถไฟ หรือตำบลที่ถนนหนทางมาจากแห่งอื่นไปรวมกันที่นั้น เช่น

(๑) เมืองบาโม ตั้งอยู่ตอนเหนือของพะม่า ริมฝั่งแม่น้ำอีระวะดี และมีทางรถไฟจากเมืองร่างกุ้งนำสินค้าขึ้นไปถึงได้สะดวก ทางบกที่นำสินค้ามาจากประเทศจีนในระหว่างภูเขา ตามลุ่มแควตาขึงก็เดินมาถึงเมืองนี้ได้สะดวก ฉะนั้นเมืองนี้จึงเป็นเมืองสูนย์กลางของการค้าขายทางบกระหว่างจีนกับเมืองร่างกุ้ง

(๒) เมืองมัณฑเลตั้งอยู่ในที่เขตเผยระหว่างภูเขามีทางไปมากับแดนเงี้ยวสะดวก และตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำอีระวะดี มีทางคมนาคมติดต่อกับเมืองร่างกุ้ง และเมืองสูนย์กลางแห่งการค้าขายอื่น ๆ สะดวกดีด้วย ดังนั้นเมืองมัณฑเลจึงเป็นเมืองสูนย์กลางสำคัญในการค้าขายกับแดนเงี้ยวฝ่ายเหนือ

ภาคที่ ๔

หัวเมือง

เมืองทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้น เกิดขึ้นได้ฉะเพาะตำบลไม่ใช่เกิดขึ้นในที่ทั่วไป คือตำบลใดที่จะเป็นที่ตั้งเมือง ตำบลนั้นต้องประกอบด้วยเหตุผลดังจะกล่าวต่อไปนี้

(๑) บางเมืองเกิดขึ้นเพราะตำบลที่ตั้งเมืองอยู่ในทำเลที่มีแม่น้ำกับถนนหนทางติดต่อกัน และเหมาะในการค้าขาย เช่นเมืองบาโมและเมืองมัณฑเล

(๒) บางเมืองเกิดขึ้นตามเกาะปากน้ำ เพราะว่าเรือกลไฟใหญ่เดินมหาสมุทรเข้าไปถึงตำบลนั้นได้ เช่นเมืองร่างกุ้ง และเมืองเมาะลำเลิง

(๓) บางเมืองก็เกิดขึ้น เพราะตำบลที่ไปตั้งเมืองขึ้นนั้นมีอากาศบริสุทธิ์อยู่เป็นผาสุก เช่นเมืองเมเมี้ยว และเมืองตันดอง

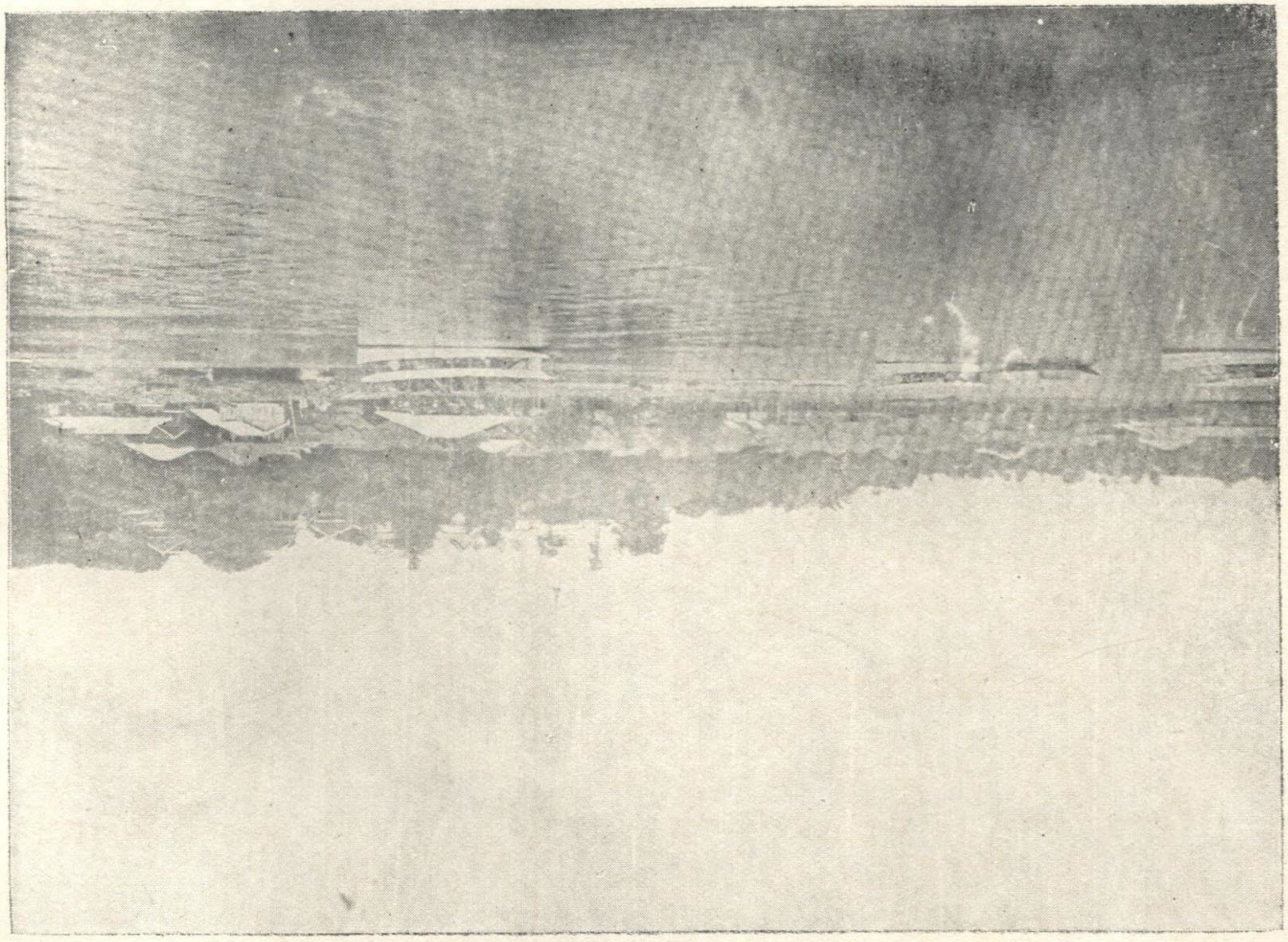
ตำบลและหมู่บ้านจะเกิดขึ้นได้ ก็เพราะที่นั้นหาน้ำและพืชได้ง่าย หรือเป็นที่มีสิ่งเคารพนับถือประดิษฐานอยู่

หัวเมืองของพะม่า

เมืองท่าสำคัญ (๑) **เมืองร่างกุ้ง** (Rangoon) **เมือง**

ร่างกุ้งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำร่างกุ้ง ใกล้กับที่แม่น้ำห์ลาย แม่น้ำพะโค และสายน้ำบั๊สซูนดองมาบรรจบกัน อยู่ห่างจากทะเลประมาณ ๒๐ ไมล์ เป็นเมืองสำคัญของประเทศพะม่า ก่อตึกสวยงามขึ้นไว้มาก มีโรงเรียนชั้นต่ำและโรงเรียนชั้นสูงหลายโรง มีสวนอุทยานที่งดงามและสวนเลี้ยงสัตว์เลี้ยงเสือ หมี งู นก และสัตว์ป่าต่างๆ หลายชนิด ชาวอินเดียและจีนเข้าไปทำมาหากินอยู่ในเมืองนี้มาก เรือกลไฟใหญ่เดินมหาสมุทเข้าออกเมืองนี้แทบทุกวัน เมืองนี้ตามหนังสือพงศาวดารเรื่องเรารบพะม่าครั้งกรุงศรีอยุธยา ที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ว่า "เมืองนี้เดิมชื่อเมืองตะโก้ง พระเจ้าอะลองพญาตีได้แล้วให้สร้างเมืองขึ้นใหม่ใกล้เมืองเดิมอีกเมืองหนึ่ง จึงให้ชื่อว่าเมืองร่างกุ้ง พวกลื้อเขินยังเรียกว่าเมืองตะโก้งจนทุกวันนี้"

(๒) **เมืองเมาะลำเลิง** (Moulmein) พะม่าเรียกว่าเมืองมอละเมียอาย เมืองเมาะลำเลิงเป็นเมืองท่าที่สองของพะม่าอยู่ในมณฑลตะนาวศรี ตั้งอยู่ที่แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำไยและแม่น้ำอัตตะรันไหลมาบรรจบกัน เป็นเมืองส่งสินค้า ข้าว ไม้สักและปลา มีการแกะสลักงาช้าง และทอผ้าไหมในเมืองนี้ด้วย

(๓) **เมืองอาจาบ** (Akyab) เมืองอาจาบเป็นเมืองท่าสำคัญของมณฑลยะไข่ ตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำโกลาแดนเป็นเมืองส่งสินค้า ข้าว ไม้ต่าง ๆ และปลา เรือกลไฟออกจากเมืองร่างกุ้ง และเมืองกาลักกะตาไปที่เมืองนี้ทุกสัปดาห์

(๔) **เมืองพะสิม** (Bassein) พะม่าเรียกว่าเมืองปะสีน เมืองพะสิมตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำพะสิมห่างจากทะเลประมาณ ๗๐ ไมล์ เป็นเมืองท่าค้าขายในลำแม่น้ำ อยู่ในย่านกลางของจังหวัดที่ทำนา มีโรงสีข้าวด้วยเครื่องจักร์หลายโรง นอกจากเมืองร่างกุ้งแล้ว นับว่าเมืองนี้ส่งสินค้าข้าวออกไปมากกว่าเมืองอื่น ๆ ในปีหนึ่งมีเรือกลไฟเดินมหาสมุทเข้าไปรับสินค้าข้าวออกจากเมืองนี้ตั้ง ๖๐ ลำขึ้นไป ร่มที่ทำด้วยผ้ามืออย่างดีก็ทำในเมืองนี้

เมืองท่าเล็ก

(๑) **เมืองทะวาย** (Tavoy) พะม่าเรียกว่าเมืองตะแว เมืองทะวายตั้งอยู่เหนือปากแม่น้ำทะวายขึ้นไปประมาณ ๓๐ ไมล์ เป็นเมืองส่งสินค้าข้าว ยาง ดีบุก และแร่วูลแฟรม

(๒) **เมืองมะริด** (Mergui) พะม่าเรียกว่าเมือง

มิอิกหรือเมืองเบ๊ก เมืองมะริดตั้งอยู่บนฝั่งทะเล ใกล้กับปากแม่น้ำตะนาวศรี เป็นเมืองส่งสินค้าข้าว ยาง ดีบุก แร่วูลแฟรมปลาและรังนกนางแอ่น

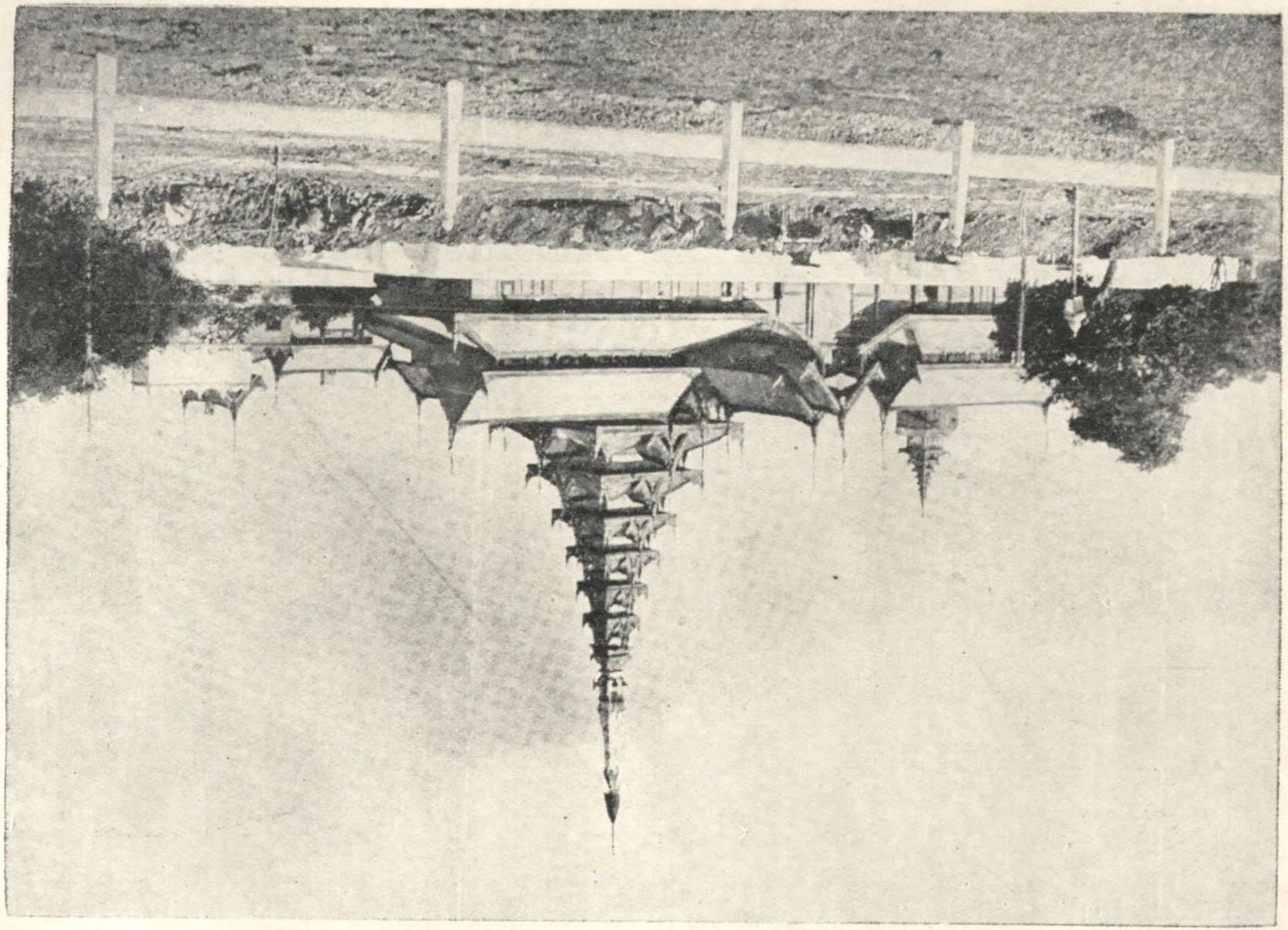
(๓) **เมืองวิกตอเรียปอยต์** (Victoria Point) เป็นแต่ท่าเล็ก ๆ ตั้งอยู่ที่สุดปลายแหลมส่วนใต้ของพะม่า เป็นเมืองส่งสินค้า ยาง ดีบุก และรังนกนางแอ่น

(๔) **เมืองเจ๊าพยู** (Kyauk-pyu) เป็นแต่ท่าเล็ก ๆ ตั้งอยู่ทิศเหนือเกาะแรมรี มีเรือกลไฟจากเมืองกาลักกะตาและเมืองร่างกุ้งไปที่เมืองนี้ทุกสัปดาห์

(๕) **เมืองตันด๊วย** (Sandoway) ตั้งอยู่ห่างจากปากแม่น้ำตันด๊วยเล็กน้อย มีเรือกลไฟจากเมืองกาลักกะตาและเมืองร่างกุ้งไปที่อ่าวแอนดริวใกล้กับเมืองนี้ เมืองนี้เป็นเมืองสูนย์กลางทำการค้าขายกับหมู่เกาะและเมืองที่ทำการค้าขายทางบก

หัวเมืองที่ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำอีระวะดี

(๑) **เมืองมัณฑเล** (Mandalay) เมืองมัณฑเลเป็นเมืองสำคัญของพะม่าเหนือ อาณาเขตรกว้างใหญ่ ถนนหน

ภาพที่ ๑๐

ทางในเมืองก็กว้างและตรง มีวังและสถานบ้านเรือนสร้างด้วยไม้สักอย่างแบบพะม่าใหญ่โตงดงาม เป็นเมืองตั้งอยู่ในสวนอุทยานอันใหญ่ มีกำแพงหนาและคูเมืองล้อมรอบเมืองมัณฑเลนี้เป็นเมืองสูนย์กลางของการค้าขายกับแดนเงี้ยว พลเมืองทำการหัดถกรรมต่าง ๆ เช่นทำเงินรูปพรรณ์ แกะสลักไม ทำไหม ทำรองเท้า หล่อฆ้อง และทำรูปด้วยศิลาอ่อนอย่างละเอียดที่เรียกว่าศิลายวง มีพระพุทธรูปเป็นต้น มีตลาดสวยงามที่สุดในพะม่าตั้งอยู่ในเมืองนี้ มีโรงเรียนกสิกรรมอยู่โรงหนึ่ง และมีโรงเรียนอื่น ๆ หลายโรง เป็นเมืองสูนย์กลางของทางรถไฟ สถานีเมียวฮอง (Myohaung) ใกล้กับเมืองมัณฑเลเป็นที่ชุมทางที่จะไปเมืองมัณฑเลเมืองเมเมียวและเมืองสะไก

(๒) **เมืองอมรปุระ** (Amarapura) เมืองอมรปุระอยู่ใต้เมืองมัณฑเลเพียง ๓ ไมล์ เป็นเมืองหลวงเก่าเมืองหนึ่งของพะม่า พระเจ้าปดุง ผู้ที่เคยทำสงครามกับไทย เมื่อปราบปรามพวกที่คิดร้ายราบคาบทั่วทั้งเขตรพะม่ารามัญและไทยใหญ่แล้ว ได้ทรงสร้างเมืองนี้ขึ้นเป็นราชธานีใหม่ มีโบราณวัตถุที่ปรักหักพังอยู่มาก พลเมืองในเมืองนี้ทำผ้าไหมมาก

(๓) **เมืองมิตจีนา** (Myitkyina) เมืองมิตจีนาอยู่ตรงที่สุดทางรถไฟทางเหนือที่ไปจากเมืองร่างกุ้ง เป็นเมืองที่มีแร่ทองคำ พวกข่าจีนโดยมากตั้งภูมิลำเนาอยู่ในเมืองและตามตำบลรอบเมืองนี้

(๔) **เมืองบาโม** (Bhamo) เมืองบาโมตั้งอยู่ใกล้กับตำบลที่แม่น้ำตาบิ้งและแม่น้ำอิระวะดีบรรจบกัน มีเรือกลไฟใหญ่เดินไปมาระหว่างเมืองบาโมกับเมืองร่างกุ้งเสมอ เป็นเมืองสูนย์กลางที่ทำการค้าขายกับประเทศจีน

(๕) **เมืองสะไก** (Sagaing) เมืองสะไกตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำอยู่ตรงข้ามกับเมืองมัณฑเล และเมืองอมรปุระ มีเรือเมล์รับจ้างคนโดยสานไปมาระหว่างเมืองสะไกและเมืองอมรปุระ เมืองสะไกนี้เป็นสถานีต้นทางที่จะขึ้นรถไฟไปเมืองโมงหยั่ว และเมืองมิตจีนา

(๖) **เมืองเมียนยัน** (Myingyan) เมืองเมียนยันตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำอยู่เกือบตรงข้ามกับเมืองปะคกกุ พลเมืองทำการเพาะปลูกฝ้ายถั่วลิสง และถั่วต่างๆ มีโรงหีบฝ้ายตั้งอยู่ในเมืองนี้ ทางรถไฟแยกจากเมืองนี้ ผ่านเมืองเมกทีลาไปยังตำบลชุมทางตาสี

เมืองบาโม

ก.ข.ค.
ง
จ

(๗) **เมืองเมียนหมู** (Myinmu) เมืองเมียนหมู ตั้งอยู่ที่แม่น้ำมูและแม่น้ำอิระวะดีบรรจบกัน

(๘) **เมืองปะคกกู** (Pakokku) เมืองปะคกกูตั้งอยู่ใต้ตำบลที่แม่น้ำชินดวินและแม่น้ำอิระวะดีบรรจบกัน เป็นเมืองขึ้นชื่อเสียงในการต่อเรือ มีสำนักงานอำนวยการเดินเรือกลไฟในแม่น้ำชินดวินตั้งอยู่ในเมืองนี้ พลเมืองทำการเพาะปลูกต้นยาสูบ และทำน้ำตาลจากต้นตาล

(๙) **เมืองภุกาม** (Pagan) เมืองภุกามตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำ เป็นเมืองหลวงเก่าในสมัยโบราณ มีพระเจดีย์เก่า ๆ อยู่มาก

(๑๐) **เมืองยีนางยอง** (Yenangyaung) เมืองยีนางยองตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำ เป็นเมืองทำน้ำมันก๊าดมาก

(๑๑) **เมืองมินบู** (Minbu) เมืองมินบูตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำ อยู่ตรงข้ามกับเมืองมะเค้ว เรือข้างเดินไปมาถึงกันกับเมืองมะเค้ว เป็นเมืองมีภูเขาไฟโคลน ในไม่สู้ช้านี้มีผู้พบบ่อน้ำมันก๊าดที่ในเมืองนี้

(๑๒) **เมืองมะเค็ว** (Magwe) เมืองมะเค็วเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่ง อยู่ตรงข้ามกับเมืองมินบู

(๑๓) **เมืองมินห์ละ** (Minhla) เมืองมินห์ละตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำใต้เมืองมินบู เป็นเมืองที่มีป้อมโบราณอย่างแบบพะม่าน่าดูมาก

(๑๔) **เมืองอาลานเม้ยว** (Allanmyo) เมืองอาลานเม้ยวตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำตรงกันข้ามกับเมืองตะเย็ตเม้ยว เป็นเมืองที่มีโรงหีบฝ้ายตั้งอยู่

(๑๕) **เมืองตะเย็ตเม้ยว** (Thayetmyo) เมืองตะเย็ตเม้ยวตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำ และเป็นเมืองที่มีโรงหีบฝ้ายด้วยเหมือนกัน

(๑๖) **เมืองแปร** (Prome) เมืองแปรตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำใกล้กับพรมแดนของพะม่าเหนือและพะม่าใต้ เป็นเมืองที่อยู่ปลายทางรถไฟที่ไปจากเมืองร่างกุ้ง พลเมืองทำการทอไหมและค้าขายสีเสียด

(๑๗) **เมืองชะเวดอง** (Shwedaung) เมืองชะเวดองอยู่ใต้เมืองแปรลงไปประมาณ ๑๐ ไมล์ เป็นเมืองทำการทอผ้าและไหม

(๑๘) **เมืองเหมียนออง** (Myanaung) เมืองเหมียนองตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำ มีทางรถไฟสายแยกผ่านเมืองเหมียนองไปถึงเมืองจังกิน (Kyangin) ซึ่งเป็นเมืองที่มีสินค้าข้าวมาก อยู่ห่างจากเมืองเหมียนองขึ้นไปเพียง ๒—๓ ไมล์ มีโรงสีข้าวด้วยเครื่องจักร์ตั้งอยู่ที่เมืองทั้งสองนี้

หัวเมืองที่ตั้งอยู่บนเกาะสันดอนปากแม่น้ำ

(๑) **เมืองเฮนซะดะ** (Henzada) เมืองเฮนซะดะตั้งอยู่ตรงหัวแหลมของแผ่นดินสันดอนปากแม่น้ำ เป็นเมืองที่ทำการค้าขายข้าวมาก และเป็นสูนย์กลางของทางรถไฟ ซึ่งขึ้นไปในการแกะสลักไม้

(๒) **เมืองเมียงเมียะ** (Myaungmya) เมืองเมียงเมียะเป็นเมืองค้าขายสำคัญเมืองหนึ่งที่อยู่บนฝั่งใกล้ปากแม่น้ำ เรือกลไฟที่เดินระหว่างเมืองร่างกุ้ง และเมืองพะสิมก็ไปแวะที่เมืองนี้

(๓) **เมืองเหยียวดง** (Yandoon) เมืองเหยียวดงตั้งอยู่บนลำธารใหญ่ที่แยกจากแม่น้ำอีระวะดี เป็นเมืองที่ทำกะปิมาก

(๔) **เมืองตนเต** (Twante) เมืองตนเตตั้งอยู่บนฝั่งใกล้ปากแม่น้ำ เป็นเมืองที่ขึ้นชื่อเสียงในการทำเครื่องภาชนะดิน พลเมืองของหัวเมืองทั้งหลายที่ตั้งอยู่ใกล้ปากแม่น้ำนั้น มีอาชีพในการทำนาด้วยทุกเมือง

หัวเมืองบนฝั่งแม่น้ำชินดวิน

(๑) **เมืองกินดัต** (Kindat) เมืองกินดัตเป็นหัวเมืองใหญ่อยู่บนฝั่งแม่น้ำชินดวินตอนเหนือ และเป็นเมืองที่ตั้งศาลากลางของจังหวัดชินดวินเหนือ มีเรือกลไฟไปมาระหว่างเมืองกินดัตกับเมืองปะคกกุทุกสัปดาห์

(๒) **เมืองเกลี่วะ** (Kalewa) เมืองเกลี่วะตั้งอยู่ที่แม่น้ำมิตต้าและแม่น้ำชินดวินบรรจบกัน เป็นเมืองท่าค้าขายของเมืองฟ้าล้า ซึ่งเป็นเมืองสำคัญของแดนภูเขาชิน มีถนนจากเมืองเกลี่วะถึงเมืองฟ้าล้า

(๓) **เมืองอาลน** (Alón) เมืองอาลนตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำ อยู่ที่สุดปลายทางรถไฟสายแยกจากเมืองสะไก พลเมืองผูกแพไม้ต่างๆ ที่เมืองนี้มาก แล้วล่องมาตามลำแม่น้ำชินดวน

(๔) **เมืองโมงหยั่ว** (Monywa) เมืองโมงหยั่วตั้งอยู่ใต้เมืองอาลนลงไปเพียง ๒—๓ ไมล์ เป็นเมืองที่ตั้ง

ศาลา กลาง ของ จังหวัด ชินดวินใต้ มี สถานี รถไฟ และ ท่าเรือ กลไฟ ตั้ง อยู่ พลเมือง เพาะ ปลูก ถั่ว งา ใน ตำบล ที่ อยู่ รอบ เมือง น้ัน มาก

(๕) **เมืองต่ามู** (Tamu) เมือง ต่ามู ตั้ง อยู่ ที่ ลุ่ม โกโย อยู่ ใกล้ กับ แคว เยอู ซึ่ง เป็น แคว ของ แม่ น้ำ ชิน ดวิน และ อยู่ ที่ ถนน สาย ผ่าน เมือง มณี ปุระ ไป ยัง มณฑล อัสซัม

หัวเมือง ที่ ตั้ง อยู่ ตาม ทาง รถไฟ

หัวเมือง ที่ อยู่ ใน ระหว่าง เมือง มิตจีนา กับ เมือง สะไก

(๑) **เมืองโมกอง** (Mogaung) เมือง โมกอง ตั้ง อยู่ บน ฝั่ง แม่ น้ำ โมกอง ตรง ต้น ทาง ที่ จะ เข้า ไป ใน ลุ่ม หุกอง และ อยู่ ใน ย่าน กลาง ของ เมือง ที่ มี แร่ อำพัน และ หิน หยก

(๒) **เมืองชะเวโบ** (Shwebo) เมือง ชะเวโบ เป็น เมือง ใหญ่ มาก ใน ลุ่ม แม่ น้ำ มู เป็น เมือง สูนย์ กลาง ของ การ ทด น้ำ และ มี ข้าว เปลือก มาก ใน เมือง นี้ มี ถ่าน ศิลา และ เกลือ ด้วย เมือง นี้ เข้าใจ ว่า คือ เมือง รัตนสิงห์ ที่ พระเจ้า อะลองพญา ทรง สร้าง ขึ้น ตาม ที่ พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรม พระ ดำรง ราชานุภาพ ทรง อธิบาย ไว้ ใน หนังสือ พงศาวดาร เรื่อง ไทย รบ พะม่า ครั้ง กรุง ศรี อยุธยา

หัวเมืองที่อยู่ระหว่างเมืองมัณฑเลกับเมืองร่างกุ้ง

(๓) **เมืองเจ๊าแส** (Kyaukse) เมืองเจ๊าแสอยู่ในย่านกลางของแผ่นดินส่วนที่ทำการทดน้ำ

(๔) **เมืองตาสี** (Thazi) เมืองตาสีตั้งอยู่ที่ตำบลชุมทางสำคัญ มีทางรถไฟแยกไปเมืองเมียนยันซึ่งอยู่บนฝั่งแม่น้ำอีระวะดี และแยกไปเกือบถึงเมืองตองยีในแดนเงี้ยวฝ่ายใต้

(๕) **เมืองเบี๊ยวบวย** (Pyawbwe) เมืองเบี๊ยวบวยเป็นเมืองทำการค้าขายกับแดนเงี้ยวฝ่ายใต้มาก

(๖) **เมืองยะเมถิน** (Yamethin) เมืองยะเมถินเป็นเมืองที่มีสถานีรถไฟสำคัญเมืองหนึ่ง

(๗) **เมืองเบียนมานา** (Pyinmana) เมืองเบี๊ยนมานาเป็นเมืองสำคัญในการค้าขายไม้ ส่งสินค้าไม้สัก ไม้ตะเคียนและไม้ไผ่ไปขายมาก มีโรงเรียนบ้ำไม้ตั้งอยู่ในเมืองนี้ พลเมืองทำไร่อ้อยตามตำบลที่อยู่รอบเมืองนี้มาก

(๘) **เมืองตองอู** (Toungoo) เมืองตองอูตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสะโตงเป็นเมืองที่ทำการค้าขายกับแดนเงี้ยวฝ่ายใต้ และพวกกะเหรี่ยงมีสถานีรถไฟรับคนไปมากับเมืองตันดองซึ่งอยู่บนเขา

(๔) **เมืองพะโคหรือเมืองแปกู** (Pegu) ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำพะโค เป็นเมืองโบราณ มีพระเจดีย์สำคัญองค์หนึ่ง ซึ่งพะม่าเรียกว่าชะเวซานดอ ขึ้นชื่อในการทำเครื่องภาชนะดิน เป็นที่ชุมทางรถไฟสายที่มาจากเมืองเมาะลำเลิง

หัวเมืองที่อยู่ระหว่างเมืองมัณฑเลกับเมืองลาเชียว

(๑) **เมืองเมเม้ยว** (Maymyo) เป็นเมืองตั้งอยู่บนเขาห่างจากเมืองมัณฑเลประมาณ ๔๐ ไมล์

(๒) **เมืองเจ๊าแม** (Kyaukme) เมืองนี้เป็นเมืองเล็กตั้งอยู่ระหว่างเมืองเมเม้ยวกับเมืองลาเชียว มีสินค้าใบชามาก

(๓) **เมืองลาเชียว** (Lashio) เมืองลาเชียวตั้งอยู่ปลายทางรถไฟ เป็นเมืองตั้งที่ทำการสำหรับบัญชาการในแดนเงี้ยวฝ่ายเหนือ

หัวเมืองที่อยู่ระหว่างเมืองพะโคกับเมืองเมาะลำเลิง

(๑) **เมืองตะโถง** (Thaton) หรือเมืองสะเทิม เมืองนี้เป็นเมืองที่ตั้งศาลากลางของจังหวัด ครั้งโบราณที่เมืองนี้เป็นฝั่งทะเล แต่บัดนี้อยู่ห่างจากทะเล ๑๒ ไมล์

(๒) **เมืองเมาะตะมะ** (Martaban) เมืองเมาะตะมะตั้งอยู่ที่ปลายทางรถไฟ อยู่บนฝั่งแม่น้ำสาละวิน ตรงข้ามกับเมืองเมาะลำเลิง มีเรือข้างไปมาถึงกัน

หัวเมืองที่ตั้งเรียรายอยู่ตามที่ต่าง ๆ

(๑) **เมืองโมก๊ก** (Mogok) เมืองโมก๊กเป็นที่ตั้งศาลากลางของจังหวัดรูบีไมนส์ เป็นเมืองที่มีแร่ทับทิมและนิล

(๒) **เมืองนัมตุ** (Namtu) เมืองนัมตุอยู่ในแดนเงี้ยวผ้าย เหนือมีแร่ตะกั่วมาก การถลุงแร่แต่เดิมมาเคยถลุงที่เมืองมัณฑเล บัดนี้ได้ย้ายไปที่เมืองนัมตุแล้ว

(๓) **เมืองชวยหยิน** (Shwegyin) ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำสะโตง เป็นเมืองที่ทำเครื่องภาชนะดินมาก

(๔) **เมืองเปะลีวะ** (Paletwa) เมืองเป่ะลีวะเป็นเมืองที่ตั้งศาลากลางของจังหวัดยะไข่เหนือ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโกลาแดน

(๕) **เมืองเมกทีลา** (Meiktila) เมืองเมกทีลาตั้งอยู่ข้างทางรถไฟสายระหว่างเมืองเมียนยันกับเมืองตาสีพลเมืองในจังหวัดนี้เลี้ยงโคกระบือกันมาก เป็นเมืองที่มีทะเลสาบงาม มีโรงทหารตั้งอยู่ในเมืองนี้

เมืองโมก๊ก

(๖) **เมืองผาปูน** (Papun) เมืองผาปูนเป็นเมืองที่ตั้งศาลากลางของจังหวัดสาละวินในมณฑลตะนาวศรี ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำโยนซาลิน (Ywonzalin) เป็นเมืองที่ทำการค้าขายกับพวกกะเหรี่ยง

บ้านเมืองที่ตั้งอยู่บนภูเขา

บ้านเมืองที่ตั้งอยู่บนภูเขานั้น เป็นเมืองหรือตำบลบ้านซึ่งตั้งอยู่บนภูเขา มักตั้งขึ้นในที่มีเนินเล็ก ไม่สูงสูงและขึ้นลงไม่ลำบากนัก การที่มีผู้คนไปตั้งบ้านเมืองอยู่เช่นนี้ ก็เพราะว่ามีอากาศเย็นสบาย

เหตุที่มีบ้านเมืองเกิดขึ้นบนภูเขานั้นดังนี้

(ก) คนที่ไม่ต้องการทำงานอะไรอีก มักชอบไปตั้งบ้านเรือนอยู่บนเขา เพราะว่ามีอากาศดี

(ข) คนที่อยู่ตามที่ราบไปพักในฤดูร้อน เพราะมีอากาศเย็นสบาย

(ค) คนเจ็บไปรักษาตัว เพื่อไปรับอากาศบริสุทธิ์ให้ร่างกายแข็งแรง

(ง) โรงเรียนชาวยุโรป ชอบไปสร้างอยู่บนเขา เพราะอากาศเย็นคล้ายยุโรป

เมืองที่ตั้งอยู่บนเขา

(๑) **เมืองเมเม้ยว** (Maymyo) เมืองเมเม้ยวตั้งอยู่บนเขาเงยวทางทศตะวันออกของเมืองมัณฑเลหางจากเมืองมัณฑเลประมาณ ๔๐ ไมล์ อยู่ข้างทางรถไฟที่ผ่านไปเมืองลาเชียว มีถนนดีสายหนึ่งจากเมืองเมเม้ยวไปยังเมืองมัณฑเล มีโรงเรียนอยู่หลายโรง แต่เดิมมาเมืองนี้ก็เป็นเพียงหมู่บ้านของพวกเงยว พลเมืองปลูกพืชขึ้นงอกงาม ในฤดูร้อนและฤดูฝนผู้สำเร็จราชการประเทศพะม่าไปพักทำการอยู่ที่เมืองนี้

(๒) **เมืองตันดอง** (Thandaung) เมืองตันดองตั้งอยู่บนเขากะเหรี่ยงไม่สู้ห่างจากเมืองตองอูนัก มีถนนดีรถยนต์เดินไปมาถึงกันได้

(๓) **เมืองกะลอ** (Kalaw) เป็นเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่บนเขา อยู่ข้างทางรถไฟในระหว่างสถานีตาสีกับสถานียองเฮ์ว (Yawnghwe)

เมืองสำหรับพักผ่อนตามชายทะเล

ที่สำหรับพักผ่อนร่างกายนั้น นอกจากที่บนเขาแล้วยังมีที่สำหรับพักตามชายทะเลอีก เช่นเมืองโก๊ะมีซึ่งตั้ง

อยู่บนฝั่งทะเล ใกล้กับปากแม่น้ำสาละวิน มีอากาศเย็น เหมือนอากาศบนเขา มีที่สำหรับลงอาบน้ำทะเล ทั้งไปมาสะดวก เสียค่าโสหุ้ยน้อย และได้ประโยชน์อย่างที่ไปพักบนเขา คนโดยมากในเมืองร่างกุ้ง เมืองเมาะลำเลิง และเมืองอื่นๆ จึงพากันไปเปลี่ยนอากาศเพื่อพักผ่อนร่างกายในเมืองนั้น

ที่ ๗/๕๒

แจ้งความกระทรวงศึกษาธิการ

หนังสือแบบเรียนภูมิศาสตร์ประเทศพะม่า ของ
อำมาตย์ตรี หลวงชำนาญอนุสาสน์ พิมพ์ครั้งที่ ๑ (หนึ่ง)
ใน พ.ศ. ๒๔๖๔ อนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนได้

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์

เสนาบดี กระทรวงศึกษาธิการ

ณวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

(ใบอนุญาตนี้ เป็นใบอนุญาตชั่วคราวพิมพ์คราวหนึ่ง ๆ)